

WATERLAND CHINA

Beschrijving van een watergeoriënteerde rondreis door China, georganiseerd
door 'Vereniging de Binnenvaart

Thijs Hitters en Annemarie van Oers

WATERLAND CHINA

VRIJDAG 14 SEPTEMBER 2001	4
VLUCHT CZ 346.....	4
ZATERDAG 15 SEPTEMBER.....	4
NI HAO	4
CHONG WEN MEN HOTEL	5
HET ZOMERPAALEIS	5
EEN CHINESE SLUIS	5
ETEN IN CHINA	6
ZONDAG 16 SEPTEMBER.....	6
BREAKFAST AT MAXIM'S	6
DE MING GRAVEN	7
DE GROTE MUUR BIJ MUTIANYU	7
MAANDAG 17 SEPTEMBER	8
HET TIAN ANMEN PLEIN	8
DE VERBODEN STAD	9
BEIHAI PARK.....	9
YONGHE GONG.....	10
PEKING EEND	10
ACROBATENTHEATER	10
SHOPPEN.....	10
DINSDAG 18 SEPTEMBER	11
EEN VRIJE OCHTEND	11
BINNENLANDSE VLUCHT	11
CHONGQING	12
YANGTZE EN JIALING	12
SPRAAKVERWARRING	13
WOENSDAG 19 SEPTEMBER.....	13
DE ISABELLA	13
DE YANGTZE	14
FENGDU	15
DONDERDAG 20 SEPTEMBER	16
BAIDICHENG	16
DE QUTANG-KLOOF.....	16
LESSER THREE GORGES.....	17
WUXIA-KLOOF.....	17
VRIJDAG 21 SEPTEMBER	18
DE THREE GORGES DAM	18
SANITAIRE STOP	19
WUHAN	20
VERKEER	20
ZATERDAG 22 SEPTEMBER.....	21
CULINAIRE VERRASSINGEN.....	21
SCHEEPSWERF	21

WATERLAND CHINA

HUBEI MUSEUM	22
MAO	22
DE HAN	23
AVONDMARKT	23
ZONDAG 23 SEPTEMBER.....	23
SHANGHAI	23
YU YUAN	24
HUANGPU-RIVIER	24
FOTO'S	24
RENMIN PLEIN	24
KLEREN	25
KAARTEN	25
MAANDAG 24 SEPTEMBER.....	26
HANGZHOU	26
GROENE THEE	26
XI HU	26
QIANTANG	27
SLUIS HANGZHOU	27
BOEKHANDEL	27
KUNST EN CURIOSA	28
MASSAGE	28
DINSDAG 25 SEPTEMBER.....	29
TAI HU	29
WUXI.....	30
LI YUAN	30
SCHOOL	30
WOENSDAG 26 SEPTEMBER.....	30
OCHTENDWANDELING	30
XIHUI LU	31
THEEPOTTEN	31
FAST FOOD EN ZOET	31
HET GROTE KANAAL	32
DONDERDAG 27 SEPTEMBER.....	33
ZIJDEFABRIEK	34
DE TUINEN VAN SUZHOU	34
FILE	34
TONGLI	35
AFSCHEID	35
VRIJDAG 28 SEPTEMBER.....	36
NANJING ROAD.....	36
CHENGHUANG MIAO	36
SUZHOU CREEK	37
ZATERDAG 29 SEPTEMBER.....	37
TERUGREIS	37

Vrijdag 14 september 2001

Vlucht CZ 346

Bijna een jaar leef en werk je toe naar zo'n grote reis en dan opeens, op het laatste nippertje, worden je gedachten alleen nog maar beheerst door die verbijsterende aanslagen in de VS. We gingen dus met gemengde gevoelens op weg naar Schiphol. Daar was het geen gekkenhuis meer, maar er was duidelijk wel sprake van verscherpte veiligheidsmaatregelen: bij het inchecken moesten alle metalen of andere scherpe voorwerpen uit de handbagage in de koffer, er stond een lange rij voor de metaaldetectoren en veel mensen werden gefouilleerd.

Bij de gate keken we nieuwsgierig om ons heen: wie zouden onze groepsleden worden? We ontdekten maar twee bekende gezichten, maar wel zagen we uit verschillende tassen een bekend geel boekwerk steken... Omstreeks 19.30 uur konden we aan boord van de Boeing 777 van China Southern Airlines voor vlucht CZ 346 van Amsterdam naar Beijing. Omdat er sprake was van overboeking mochten we business class reizen, wat inhield dat er maar 7 stoelen in de breedte van het vliegtuig stonden in plaats van 10. Ook hadden we luxe uitklapschermen, waarop de vluchtgegevens en verschillende video's te bekijken waren.

Maar het viel niet mee om een film te volgen: de crew hield ons wel bezig. Eerst kregen we een verfrissingsdoekje en een drankje, toen werden er toilettasjes uitgedeeld, vervolgens schotelden ze ons een warme maaltijd voor en tenslotte kregen we nog allerlei formulieren van de Chinese douane en immigratiedienst uitgereikt. Daarna was het bedtijd, maar van slapen kwam ondanks onze brede stoelen, hoofdkussentjes en dekentjes toch niet veel, vooral door het gebrek aan beenruimte. En om 3 uur werden we al weer gewekt: het was nu 9 uur in Peking, tijd voor het ontbijt. Ergens tijdens deze vlucht werd ik een jaar ouder, maar wat is nou hét moment bij zo'n reis door de tijd?

Zaterdag 15 september

Ni Hao

Op het vliegveld moesten we lang in de rij staan voor de visumcontrole en het inleveren van onze formulieren. Daarna duurde het nog even voor we onze bagage ontdekten, want het vluchtnummer was inmiddels al van de monitoren verdwenen. Van controle op ingevoerde apparatuur, lectuur, enzovoort was totaal geen sprake. In de hal werden we opgewacht door een Chinese jongedame met Tiara-bordje. Na het koppen-tellen leidde ze ons naar een bus, die ons naar het hotel in het 30 kilometer van het vliegveld gelegen hart van Peking bracht.

Onderweg vertelde Feng Wu ons allerlei wetenswaardigheden over Peking en China in het algemeen. Zo leerde ze ons de Chinese begroeting: Ni hao. Ook werden we gewaarschuwd goed op de verschillen tussen grote en kleine bankbiljetten te letten: de kleintjes zijn niets waard. De Chinese hoofdstad heeft zo'n 12 miljoen inwoners, er rijden 1 miljoen auto's rond en 6 maal zoveel fietsen. Peking kwam op ons over als een stad van brede straten met relatief veel groen, schreeuwerige billboards en torenhoge flatgebouwen, net klaar of nog in aanbouw. Op de volbeladen fietsen na, zou je je onderweg in iedere moderne westerse stad hebben kunnen wanen. Behalve de kleurrijke tolpoorten en een Efteling-achtig park met huizen en tempels van allerlei nationale minderheden zagen we onderweg weinig markante gebouwen.

Chong Wen Men Hotel

Het inchecken in het Chong Wen Men Hotel ging gelukkig groepsgewijs, alle paspoorten werden gekopieerd waarna we al spoedig onze plastic kamersleutels kregen. De kamer en badkamer zagen er beter uit dan we op grond van sommige reisgidsen verwacht hadden. De airco deed goed zijn best, in het nachtkastje lagen slofjes (waar we wel over gelezen hadden, maar ons geen voorstelling van hadden kunnen maken), op het tafeltje voor het raam stond ook het verwachte dienblad met kopjes, theezakjes en een thermoskan warm water en in de badkamer troffen we behalve zeep en shampoo ook nog eens kammen en tandenborstels aan. Zeer geruststellend was het met 'sterilized' verzegelde toilet.

Om stroom te hebben moest je je sleutel in een kaarthouder bij de deur stoppen. Het nadeel hiervan bleek, dat je batterijen die lang opgeladen moeten worden nauwelijks vol krijgt als je veel weg bent, want als je er tijdens je afwezigheid een kaart in laat zitten haalt het personeel die er weer uit. Later werden we slimmer, toen stopten we de oplader in het stopcontact van het koelkastje, waar meestal wel voortdurend stroom op blijft staan.

Na vlug wat meegebrachte müsli'repen genuttigd te hebben (uit de verhalen van eerdere groepen hadden we begrepen dat de lunch er de eerste dag bij in schoot) waren we weer ruim voor de afgesproken tijd in de lobby. De geldwissel-balie was op dit tijdstip officieel niet bemand, maar gelukkig kwam er na verloop van tijd toch iemand met een flink pakket bankbiljetten opdagen, zodat we vast wat dollars in yuans om konden zetten. (1 yuan, spreek uit 'jun' is ongeveer 30 cent). Volgens de gids mochten we niet te veel wisselen omdat er anders niet genoeg zou zijn voor de hele groep, maar later bleek dat we beter wat asociale hadden kunnen zijn... In de lobby bevonden zich ook nog een business-center waar je kon e-mailen en faxen en waar postzegels en telefoonkaarten verkocht werden, en een winkeltje waar je levensmiddelen, boeken en kaarten kon kopen.

Het Zomerpaleis

Met de bus gingen we vervolgens op weg naar het 24 kilometer ver weg gelegen Zomerpaleis. Dit bleek meer een park dan een enkel paleis, grotendeels bestaand uit water, omgeven door prachtige rode paviljoens, fijn beschilderde galerijen en wat verder weg de wazigblauwe silhouetten van met pagodes bekroonde heuvels.

Waarschijnlijk had je hier best een hele dag rond kunnen kijken, maar wij kregen overal maar even de tijd. Achter het vlaggetje van de gids aan liepen we langs de lotussen, via de Lange Galerij, waar we steeds door souvenirverkopers aangeklampt werden, naar het marmeren schip van keizerin Cixi. Hierna gingen we aan boord van een ander wonderlijk vaartuig, voor een tochtje over het Kunmin-meer, in de richting van een prachtige marmeren brug met 17 bogen.

Een Chinese sluis

Langs een kanaaltje maakten we een wandeling naar de opstapplaats van onze volgende rondvaartboot, nu een tweekoppige draak. Onderweg passeerden we nog een prachtige ovale boogbrug. Volgens de reisbeschrijving zou dit een gedeelte van het Grote Kanaal zijn, volgens de kaarten is het een irrigatiekanaal tussen Peking en Miyun.

Hoe dan ook, tot onze verrassing, en blijkbaar ook tot die van het personeel, dat in eerste instantie nergens te bekennen was, passeerden we nog een sluis. De sluis muren bestonden uit imitatierotsen, zo te zien gloednieuw, alleen staken sommige punten zover uit dat ze al weer kapot gevaren waren. Verder zagen de oevers er overal goed onderhouden, zelfs wat steriel uit. Wat verderop kwamen we in een parkachtige omgeving en werd het kanaal smaller en bochtiger.

Tijdens het afschutten begon het al te schemeren en het laatste deel van onze 9 kilometer lange tocht legden we bijna in het donker af. Net toen we dachten dat we nóg een sluis zouden krijgen sloegen we rechtsaf, een groot bassin in, waar de bus al stond te wachten om ons naar het restaurant te brengen.

Eten in China

Dat restaurant bevond zich in een park, bij de ‘Tempel van de Aarde’. Het zag er van buiten erg uitnodigend uit met al die verlichting en rode lampionnen. Binnen werden we door ‘traditioneel’ gelede dames naar onze tafels gebracht. Aan iedere tafel was plaats voor 9 of 10 personen. In het midden stond een glazen draaiplateau, waarop na verloop van tijd een tiental heerlijk uitzijende en vooral prima smakende gerechten werd geplaatst.

De meeste schotels bestonden uit malse stukjes vlees en/of knapperige groentes, daarnaast was er roerei en frites, later gevolgd door rijst, soep en watermeloen. Ieder had een klein bordje, een glas, een kom met lepel, een theekommetje en natuurlijk eetstokjes. We begonnen met een kopje thee, daarna werden onze glazen gevuld met bier, water of Sprite. De theepot werd gedurende de maaltijd voortdurend bijgevuld, als je meer bier of fris wou moest je daarvoor (direct !) betalen.

Natuurlijk aten we dapper met stokjes, die je blijkbaar op verschillende manieren vast kunt houden. Hoe we het servies moesten gebruiken was ons niet helemaal duidelijk. We schepten maar wat vlees op onze bordjes en rijst in onze kommetjes, maar Chinezen doen het vlees bovenop de rijst. Het nadeel daarvan is dat de rijst niet meer plakt als er saus door zit, en daardoor ‘onhandelbaar’ wordt met stokjes. Maar het voornaamste is dat alles heerlijk smaakte.

Terug in het hotel kon ik het nog net opbrengen om wat aantekeningen op te krabbelen, ik viel werkelijk om van de slaap. Ik bedacht, dat het in alle opzichten een bijzondere verjaardag was geweest: een hele korte dag maar toch ook weer een ontzettend lange, zonder telefoontjes en cadeautjes maar toch heel feestelijk, en vooral verder van huis dan ooit tevoren...

Zondag 16 september

Breakfast at Maxim's

Al om half 7 werden we gewekt door de hoteltelefoon. Even opnemen en weer neerleggen was voldoende, gelukkig. Het ontbijt kregen we opgediend in Maxim's, een vreemde, duistere, in Art Nouveaustijl ingerichte zaal. ‘Zo'n Chinees hotel ziet er toch wel heel anders uit dan een Europees hotel’ merkte iemand op. Iedereen kreeg twee sneetjes toast, jam, een vette omelet met sla (die ik met het oog op de aangekondigde lange busrit naar De Muur niet durfde te eten) en thee of koffie. Van zelfbediening was geen sprake, je moest overal om vragen.

Omdat het winkeltje in het hotel nog gesloten was gingen we buiten maar op zoek naar een flesje water. Meteen toen we de straat overstaken was het al prijs: door een plastic gordijn stapten we de wondere wereld van een overdekte Chinese markt binnen. Gelukkig waren we vroeg genoeg opgestaan, zodat we even de tijd hadden om al die vreemde dingen (zeewier, allerlei soorten noedels, groene eieren, glimmende snoepbergen) te bekijken en wat lekkere dingen (yoghurt, zoete broodjes, gedroogde vruchten) te kopen ter aanvulling van het ontbijt.

Met de bus reden we eerst een stukje door een gewone woonwijk, waar Chinezen hun ontbijt op straat bij rijdende frituurkarretjes kochten en opaten om tijd te besparen. Deze wijken, de hutongs, hebben bijna overal in de stad al plaats moeten maken voor flats. Tijdens de rit vertelde de gids het een en ander over het dagelijks leven in China, zoals over huwelijken en

het veranderende woningbeleid (terwijl vroeger iedereen voor weinig geld een woning van de staat kreeg toegewezen moeten de jongeren nu vaak dure flats kopen), de één kind-politiek en de Chinese dierenriem. Ook vertelde ze dat honden in Peking alleen tussen zonsondergang en zonsopgang op straat mogen komen.

Halverwege werden we bij een zoetwater-parelkwekerij gedropt, waar we eerst een uitleg kregen over het parelkweken (in een schelp kunnen wel 25 parels zitten) en toen een glanzende verkoopzaal binnengeleid werden. Er zaten best mooie sieraden bij, en op de prijzen bleek behoorlijk af te dingen, maar helaas (of gelukkig ...) hadden wij echt te weinig geld bij ons.

De Ming graven

Bij de Ming-tombes, 40 kilometer ten noordwesten van Peking, hebben we eerst de heilige weg bewandeld waarlangs de keizers ten grave werden gedragen. Aan het begin stond de Grote Rode Poort, een soort triomfboog waarbij het lichaam van de keizer door de middelste opening werd gedragen. In een volgend gebouw, met aan vier zijden openingen, stond een enorme schildpad, symbool van lang leven, met een grote obelisk op zijn rug. De geestenweg werd aan beide zijden bewaakt door grote stenen dieren en grimmige wachters, waarschijnlijk bedoeld om de keizers in hun volgende leven te dienen. Het vele groen, vooral treurwilgen, zorgde voor een mooie achtergrond voor deze indrukwekkende 15^e eeuwse beelden. Uit een aantal foto's, vorige eeuw door Franse archeologen genomen, bleek echter dat de beelden toen nog in een kale woestijn stonden.

Met de bus gingen we vervolgens naar de uit 1409 daterende Changlingtombe, een opeenvolging van rode poortgebouwen en groene binnenplaatsen. In de grootste hal, het Ling en paleis, waarvan het dak gedragen werd door enorme zuilen van nanmu-hout, werden verschillende grafvondsten tentoongesteld, waaronder een geborduurd zijden gewaad en een blauwe keizerinnenkroon.

Daarna kregen we gelegenheid om te lunchen bij een van de vele eetstalletjes. We kozen voor noodles, een bak van piepschuim waarin mie, kruiden en een vorkje zaten en waar vervolgens heet water opgegoten werd. Een beetje pittig maar wel lekker.

De grote Muur bij Mutianyu

Daarna was het in de bus toch moeilijk om de oogjes open te houden, hoewel we een mooie, door bomen omgeven weg volgden die ons langs een irrigatiekanaal verder naar het noordoosten voerde, naar Mutianyu, waar we een bezoek aan de Grote Muur zouden brengen. We kwamen ook nog langs een oud stuwmeer, maar dat leek grotendeels droog te staan. Onderweg zagen we veel maïsvelden en boomgaarden, waar enorme perziken en appels groeiden die in stalletjes langs de weg verkocht werden. Naarmate we Mutianyu naderden werd het landschap heuvelachtiger.

Net als een achttal andere groepsleden besloten we de muur op eigen kracht te beklimmen, in plaats van met de kabelbaan naar boven te gaan. Hoewel het niet ver was, waren die paar honderd treden toch wel vermoeiend en leek het opeens veel warmer te worden... Op de muur werden we opgewacht door een woest uitzijnde soldaat in vol ornaat, die natuurlijk geld moest hebben voor een foto. Daarna volgde nog een klim over de muur, via wachttorens, hoge en lage trappen en vals plat, naar de rest van de groep.

Onderweg stonden hier en daar wat stalletjes waar je setjes kaarten kon kopen of je naam in een Grote Muur-medaille kon laten graveren, maar over het algemeen was het hier minder druk en toeristisch dan we gevreesd hadden. Het was werkelijk een indrukwekkend gezicht, die gekartelde muur die zo ver als je kijken kon over de groene heuvelruggen golfde, op

regelmatige afstand onderbroken door een toren. In eerste instantie keken we trouwens niet zover weg omdat het nogal heilig was, maar later brak opeens de zon door.

Dit gedeelte van de Grote Muur is in 1368 gebouwd en in 1983 is 2,5 kilometer gerestaureerd. De muur is gemiddeld 7 meter dik en 7 meter hoog. De oudste delen stammen uit de 5^e eeuw voor Christus. In de 3^e eeuw voor Christus is Qin Shi Huang begonnen deze losse vestingmuren te verenigen tot een doorlopende muur om zijn rijk te beschermen tegen de invallen van barbaarse volken. Zijn opvolgers hebben dit werk tot in de 16^e eeuw voortgezet, toen was de muur zo'n 6000 kilometer lang. Daarna, onder de Manchu-keizers, is de muur geleidelijk in verval geraakt. Tijdens de bouwwerkzaamheden zijn duizenden arbeiders om het leven gekomen, hun lichamen zouden in de muur ingemetseld zijn. Ironisch genoeg heeft de muur nooit goed gefunctioneerd als verdedigingswerk, maar bleek wel een goede weg om snel troepen langs te verplaatsen. Aldus onze reisgids. In andere boeken lees je vaak weer andere getallen.

Natuurlijk gingen we ook weer lopend naar beneden, waarbij we nog een ezeltje tegenkwamen. Bij de souvenirstalletjes werden we af en toe bijna klem gezet door de verkopers. 'T-shirt, three for one dollar!' In yuans bleek de prijs vaak flink wat hoger uit te vallen, maar na enig onderhandelen kon je je toch voor een schappelijke prijs de trotse eigenaar van een 'I climbed the Great Wall' T-shirt noemen. Er werden ook veel rieten zonnehoeden gekocht, maar ik gaf onze laatste yuans uit aan een kleurig hoofddeksel met vlecht, waar ik al bij aankomst op het vliegveld een oogje op had gekregen. Dus toen de hele groep wat ging drinken in een cafeetje waren we op de financiële steun van onze burens aangewezen... Deze pauze was, mede vanwege het tijdstip, ook een mooie gelegenheid om de thuisblijvers per SMS de 'gloetjes van de glote muul' te sturen.

Het was een lange rit (zo'n 90 kilometer) terug naar het hotel, waar we die avond ook zouden eten. Bij het personeel heerste enige verwarring omdat er niet gereserveerd zou zijn, maar na een paar keer van de ene verdieping naar de andere te zijn gestuurd konden we toch aanschuiven rond de draaiplateaus. Het eten was weer prima, een paar dezelfde gerechten als de vorige avond, maar ook weer verrassend lekkere andere dingen, zoals gefrituurde broodjes die je in honing kon dopen. Daarna met een aantal tafelenoten nog een wandelingetje door de straat van het hotel gemaakt, waar nog een hoop bedrijvigheid heerste rond de eetstalletjes, straatverkopers en grote warenhuizen. Thijs durfde het aan onze Visa-kaart in een Chinese geldautomaat te stoppen en werd beloond met een pakket yuans. Dat was wel een applausje waard!

Maandag 17 september

Het Tian Anmen Plein

Al voor het ontbijt togen we naar de markt, waar we nu veel meer groepsleden tegen kwamen... Daarna gingen we met de bus naar het Plein van de Hemelse Vrede, een naam die de meeste mensen sinds de brute beëindiging van de studentenprotesten in 1989 nogal ironisch in de oren klinkt. Het plein ligt in het hart van Peking, wat op zich volgens de Chinezen weer het centrum van de wereld is. Rond het plein liggen het Chinese parlamentsgebouw en een aantal musea.

Met zijn 40 hectare is het Tian Anmen plein het grootste ter wereld. Doordat de ruimte echter optisch onderbroken wordt door bomen en gebouwen, met name door het mausoleum van Mao in het midden, had je niet echt het gevoel meer dat je je op één groot plein bevond. Voor Mao's laatste rustplaats, waarvoor strenge veiligheidsmaatregelen gden, stond een lange rij wachtenden. Wat verder noordelijk werden grote tribunes en bloemenheuvels opgebouwd voor de nationale feestdag, 1 oktober. Door de mensenmassa viel het sommigen niet mee de

gids terug te vinden, zodat ze haar blauwe vlaggetje maar verving door een knalroze parasol. Zo betraden we, onder het toezicht van voorzitter Mao, door de Poort van de Hemelse Vrede de Verboden Stad.

De Verboden Stad

De Verboden Stad dankt haar naam aan het feit dat het complex vijf eeuwen lang verboden terrein was voor gewone Chinezen: het was de residentie van 24 opeenvolgende keizers van de Ming en Qing dynastieën. Die leefden hier een groot gedeelte van het jaar met hun 6000 koppen tellende huishouding, waarvan de helft uit eunuchen bestond. Daarnaast boden de 800 gebouwen met hun 9000 kamers onderdak aan de keizerin en de vaak duizenden concubines van de keizer.

De meeste van deze gebouwen dateren uit het begin van de 15^e eeuw en zijn volgens een grondplan dat de kosmische harmonie weerspiegelt (een volmaakt evenwicht tussen Yin en Yang) aangelegd. Dit komt terug in de namen van de gebouwen, zoals Poort van de Hoogste harmonie of Paleis van de Hemelse Zuiverheid. Tegenwoordig trekt het complex, wat 960 bij 750 meter groot is, ruim 10 miljoen bezoekers per jaar.

Terwijl we in noordelijke richting door het paleis trokken, hield de gids steeds een korte uitleg en gaf ons daarna de tijd om op ons gemakje rond te kijken en te fotograferen. Op een afgesproken tijd en plaats kwam de groep dan weer bijeen.

Het eerste deel van het complex is een opeenvolging van poorten en troonzalen, donkerrode gebouwen met ‘gouden’ geglazuurde daken en rijk versierde dakranden, gescheiden door grote binnenplaatsen. Een van deze binnenplaatsen werd doorsneden door een ‘volmaakte’ bocht van de Gulden Rivier.

De mate van decoratie, en met name het aantal draken op het dak, gaf de belangrijkheid van een gebouw aan. De draak symboliseerde de keizer, een feniks de keizerin. De hallen zijn op een verhoging geplaatst, gewone stervelingen moesten gebruik maken van de trappen, de keizer werd in zijn draagstoel over een gebeeldhouwde helling naar binnen gebracht. Een van deze hellingen bestond uit één blok marmer. Op de binnenplaatsen staan overal grote bronzen vaten, vroeger gevuld met bluswater, en wierookbranders.

De meeste kunstschaten zijn verdwenen, in de jaren '30 meegenomen door de Japanners en in 1949 door Chiang Kaishek en zijn volgelingen toen ze naar Taiwan vluchtten, maar in de verblijven van de concubines in de noordwest hoek van het complex konden we nog wat meubilair en gebruiksvoorwerpen bekijken. Dit gedeelte van de verboden stad is met zijn smalle gangen en besloten binnenplaatsen veel intiemer.

Helemaal achterin het paleis, vlakbij de Noordelijke Poort, kwamen we in detuinen, waar een prachtig prieeltje stond. In de modder vond ik nog een geel scherfje, misschien een stukje van het ontbijtbordje van Pu Yi?

Beihai park

Langs de paleisgracht (50 meter breed) liepen we vervolgens naar de ingang van het Beihai Park. Onderweg zagen we nog de Chinese versie van de computermuis: natuurlijk een schildpad. Het park bestaat grotendeels uit een kunstmatig meer. In het midden hiervan ligt een eiland waarop een witte, 17^e eeuwse pagode torent. In het park, met uitzicht op de pagode, lunchten we met water, sesamkoekjes en yoghurtjes, waarna we met de bus op weg gingen naar de Yonghe Gong, ofwel Tibetaanse Lama Tempel.

Yonghe Gong

Deze uit de 17^e eeuw stammende tempel was oorspronkelijk een prinselijk paleis. In 1744 werd het een klooster voor Tibetaanse monniken. Ook dit complex bleek een opeenvolging van binnenplaatsen en hallen, alleen stonden er hier talloze goudkleurige boeddhabeelden binnen. Omdat het tegenwoordig weer een religieus centrum is (godsdiens mag weer in China), mochten we binnen niet fotograferen. Veel gelovigen brandden wierook, die volop in de winkeltjes rond de tempel te koop was. In de zalen met boeddha's hingen prachtige versieringen van kleurig textiel van het plafond omlaag. In de laatste zaal stond een enorm beeld: het zou 26 meter hoog zijn en gemaakt uit één stuk sandelhout, afkomstig uit Tibet. Het was een prachtige tempel, maar na de verboden stad eigenlijk een beetje teveel van het goede voor de meesten.

Peking Eend

's Avonds werden we met de bus naar een restaurant net om de hoek gebracht, waar o.a. Pekingeend op het menu stond. Ik had altijd gedacht dat dat 'gewoon' gemarineerde eend inhield, maar je bleek de krokant gebakken stukjes vlees op een speciale manier te moeten eten: met je stokjes pak je een stukje vlees van de schaal, dompelt dat in een schaaltje saus en legt het vervolgens op een pannenkoekje wat je in je linkerhand houdt. Dan strooi je er nog wat stukjes look over en tenslotte vouw je het tot een mooi pakketje. Mmmm!

Acrobatentheater

Na dit wederom heerlijke maal gingen we naar het acrobatentheater. Het was een gezellig gebouw, met hier en daar een tafeltje tussen de comfortabele fauteuils, en de voorstelling was werkelijk schitterend. Veel indrukwekkender dan wanneer je zoiets op tv ziet. Die mensen lijken gewoon geen botten te hebben, zo lenig zijn ze. Een ondeugend jongetje stal door zijn bravoure alle harten.

Shoppen

Omdat we weer vrij vroeg terug waren bij het hotel zijn we nog even het Beijing New World Shopping center ingedoken, een groot warenhuis. Daar vonden we nog een leuk 'Verboden te roken' bordje voor op de machinekamerdeur. En een paar fotorolletjes kwamen ook wel van pas, want het ging toch wel erg hard met de foto's. We konden niet ter plekke afrekenen, maar moesten eerst met een bonnetje wat we van de verkoopster kregen naar een speciale kassa. Nadat we betaald hadden kregen we twee bonnetjes: een voor de boekhouding en een om ons bordje mee op te halen. Daarna was het sluitingstijd.

Omdat we de volgende dag tot half 11 'vrij' zouden hebben, wilden we even kijken hoe laat het warenhuis de volgende ochtend open zou gaan. Het probleem was echter dat we wel de openingstijden konden lezen, 9 uur of half 10, maar geen idee hadden wat voor dag daar nu voor stond. We probeerden het in het Engels te vragen aan een paar jonge Chinezen die naar buiten kwamen, maar blijkbaar was er toch een communicatiestoornis want ze zeiden allemaal wat anders. Maar gelukkig hadden we de digitale camera bij, dus een foto genomen van het bordje met het idee dat we het dan in het hotel wel in een van de boekwerken op zouden zoeken. Een paar dagen waren wel te herleiden op deze manier (een streepje is maandag, twee dinsdag), maar nog niet alles, want voor sommige dagen gaf het boek heel andere karakters. Toen we het nadien aan de gids vroegen zei die 'O, maar dat is gewoon een ander teken voor dezelfde dag!'

Dinsdag 18 september

Een vrije ochtend

Omdat we er maar vanuit gingen dat het warenhuis pas om half 10 open zou gaan, zijn we eerst een heel eind door de Chong Wen Men straat gelopen. De vorige avond hadden we daar vanuit de bus allerlei winkeltjes gezien, maar de meeste bleken pas om 9 uur open te gaan. Dus dat werd anderhalf uur windowshoppen, maar op straat was ook genoeg te zien, zoals het gekrioel van de fietsers en verkeersborden die je in Nederland niet gauw tegenkomt... Stipt toen de deuren opengingen stonden we voor het warenhuis, waar we door als knipmessen buigende dames 'good morning' geheten werden. Nu we wat meer tijd hadden om rond te kijken viel het assortiment ons eerlijk gezegd behoorlijk tegen, het bestond voornamelijk uit zeer westers aandoende kleding.

In het hotel moesten we na het inleveren van de bagage nog een uurtje wachten, dus maar in het business center onze e-mail bekeken en een paar korte berichtjes verstuurd. Bij de post bleek ook een mailtje van de vorige groep te zitten, die zich op het moment van de aanslag in de VS al in China bevond. In zo'n situatie is het gebrek aan buitenlandse kranten en tv-zenders inderdaad vreselijk, leek ons. Volgens onze gids kon je maar in één hotel in Peking Engelse kranten krijgen, en dat was zo ver weg dat je er met de taxi heen moest. We hebben het mailtje uitgeprint, zodat de rest van de groep het ook kon lezen op weg naar het vliegveld. In de bus maakten we kennis met 'John', onze begeleider voor de komende 10 dagen. Op het vliegveld namen we op gepaste wijze, dat wil zeggen met een fooi van 10 yuan per persoon per dag, afscheid van onze gids en chauffeur.

Binnenlandse vlucht

In het vliegtuig naar Chongqing bleek dat de hele groep door elkaar gehusseld was, zodat we niet naast onze eigen partners kwamen te zitten. Maar dat was wel goed voor de onderlinge integratie. We kenden nog lang niet alle namen, maar het was wel duidelijk dat de meeste groepsleden ook schippers waren, beroeps of amateur, en dat veel anderen een aan de binnenvaart gerelateerde baan hadden, zoals verkeersbegeleider of agent.

Het leuke van zo'n groep met dezelfde achtergrond is, dat je om dezelfde grapjes kunt lachen, zoals wanneer iemand roept 'Vlug naar voren om er een houtje tussen te houden!' wanneer de bus rakelings langs een andere bus rijdt. Ook was het grappig om te zien hoe alle hoofden steeds automatisch van de ene naar de andere kant draaiden als we weer eens overeen brug kwamen.

Voor ons was dit de eerste keer dat we met een groep op reis gingen en het viel ons eerlijk gezegd reuze mee. Het kost inderdaad wel steeds een hoop tijd voor iedereen in de bus zit en zo, maar de gezelligheid maakt ook weer veel goed. Ook zou je als individuele reiziger het genoeg van de draaiplateaus moeten missen en veel meer tijd (en vast en zeker ook geld) kwijt zijn met het zoeken van restaurants en hotels en het organiseren van vervoer. En in een land waar je geen letter kunt lezen is een gids toch wel prettig. We vonden wel dat je behoorlijk lui wordt van zo'n reis waarbij je zelf helemaal niets hoeft te regelen, vaak weet je niet eens waar je precies bent.

We hadden gehoord dat de kwaliteit van binnenlandse vluchten in China belabberd was, maar zoals met zoveel dingen bleek ook dit weer achterhaald. Alles was prima geregeld, zag er keurig uit, we kregen wat te drinken, een krantje en zelfs een lunch. Daarna werd er een soort loterij gehouden. Ik kon het niet helemaal volgen, maar het scheen erom te gaan dat je een vliegticket kon winnen en het zorgde in ieder geval voor veel vermaak. Tenslotte kregen we nog een zakje zoutjes, waar ook een soort erwtes tussen bleken te zitten. Weer wat nieuws geprobeerd.

Chongqing

Tijdens de landing zagen we voor het eerst het bruine water van de Yangtze. In Chongqing werden we afgehaald door Yang (“zoals in Yangtze”), onze Duitssprekende locale gids. Tijdens de 30 kilometer lange rit van het vliegveld naar het centrum vertelde hij ons wat wetenswaardigheden over de stad. Zo bleek de bijnaam van Chongqing ‘Backofenstadt’, omdat het er ’s zomers vaak wel 40 graden wordt. De lokale specialiteit is ‘hotpot’. Chongqing is een belangrijke haven- en industriestad met 13 miljoen inwoners. Het centrum is een schiereiland, gelegen tussen de Yangtze en de monding van Jialing.

Net als in Peking rezen de nieuwe flats in het centrum van Chongqing als paddestoelen uit de grond, maar we zagen hier ook dingen die in Peking voor ons verborgen waren gebleven, en die veel groepsleden toch een schok gaven, zoals arbeiders die met houwelen en koevoeten een rots aan het uithakken waren om de weg te verbreden. De losgehakte stenen werden in halve drums die aan een bamboe juk hingen naar een vrachtauto gebracht. Van helmen of veiligheidsschoenen was geen sprake, de meesten droegen plastic slippers.

Er reden ook veel kleine vrachtwagentjes rond met achterin mensen die boven op de lading zaten of lagen, of die nu bestond uit zakken katoen of uit dode varkens. Een vrachtautootje waaraan levende ganzen aan hun poten waren opgehangen veroorzaakte de nodige verontwaardiging in de bus. Van de andere kant werden wij tijdens het wachten voor een stoplicht ongeneerd bekeken door de passagiers van een overvolle stadsbus.

Nieuw voor ons waren ook de stoplichten, waarop wordt aangegeven hoeveel seconden het nog duurt voor het licht rood of groen wordt. De steile, bochtige straten met hun talloze winkeltjes vormden op zich al een groot contrast met de stervende boulevards van Peking. Je zag hier dan ook nauwelijks fietsers. We zagen een groep verhuizers voorbij komen. Met op hun rug kisten, banken en matrassen leken ze precies op een rij mieren met blaadjes, zoals je soms in natuurfilms ziet.

Yang bracht ons eerst naar een uitzichtpunt in het Elingpark, waarvandaan we een mooi gezicht op de Jialing en de Yangtze gehad zouden hebben als het niet zo mistig was geweest. In het park, dat vanwege het komende maanfeest fleurig versierd was, bevond zich ook het Three Gorges Museum. Behalve een maquette van het Three Gorges Project, hing hier ook een 100 meter lange wandschildering van de Yangtzevallei tussen Chongqing en Yichang, van de hand van Liu Zuo Zong. Deze kunstenaar was ook in het museum aanwezig, en iedereen die een replica van zijn ‘Thousands miles Three Gorges’ in cadeauverpakking kocht kreeg een gesigneerd en gedateerd exemplaar. In het museum waren ook andere kunstwerken en curiosa te koop, zoals aquarellen, kalligrafieën, jaden beeldjes en bamboe maskers. Ik vond een wat kitscherig, 19^e eeuws aandoend olieverfportret van een vrouw in bonte klederdracht erg mooi.

Tijdens de steile afdaling door het park reed de bus zich compleet klem tussen een boom en een muur om een tegemoetkomende bus te kunnen passeren, maar na veel steken wist de chauffeur zich toch te bevrijden. Applaus! Bij het verlaten van het park sneed hij botweg een stadsbus. Dus het toch maar eens aan de gids gevraagd en inderdaad, bussen die buitenlandse toeristen vervoeren hebben voorrang in China. Omdat de Isabella V vanwege het hoge water op de Yangtze vertraagd zou zijn werden we voor ons avondmaal naar een superde-luxe restaurant gebracht.

Yangtze en Jialing

Na de voortreffelijke maaltijd reden we naar de punt van het schiereiland voor een avondrondvaart. Als we het niet gewend waren geweest hadden we de tocht van de wal naar het schip over pontonnetjes en loopplanken zonder leuning misschien wel eng gevonden, maar van de andere kant hadden we dan waarschijnlijk ook geen oog gehad voor de kolkende

stroming die eronderdoor en langsheen raasde. Het was net Lyon met 2000 m³, alleen liep er hier zo'n 20 000m³, hoorden we de volgende dag...

Eerst voeren we de Yangtze op tot de brug, en daarna de Jialing. Volgens de locale gids was de stad in het donker veel mooier dan met daglicht, maar wij hadden toch wel graag wat meer gezien dan de duistere silhouetten van de vrachtschepen die in de monding van de Jialing rijenbreed voor anker lagen...zonder enige verlichting. Toen we van het passagiersdek naar beneden gingen om een kijkje in de (zeer kale) stuurhut te nemen ontdekten we dat je daar, ongehinderd door de feestverlichting van het schip, veel meer zag op het water. De meeste schepen waren plat en geveegd, met een relatief hoge stuurhut en woning. De schippers en hun vrouwen zaten over het algemeen buiten, wat te praten of een spelletje te doen. Er heerste een welbekende zomeravond-op-het-water-sfeer.

Spraakverwarring

Omdat de Isabella bij onze terugkeer nog steeds niet gearriveerd was werden we voor de nacht in een viersterren-hotel ondergebracht. Daar stonden we dan in onze korte broeken in die supersjieke lobby, trachtend te begrijpen waar we de volgende ochtend voor het ontbijt verwacht werden. Onze Engelssprekende reisleader zei namelijk op de tweede etage, de Duitssprekende lokale gids stuurde ons naar de zevende. En natuurlijk verstond de een niet wat de ander zei, tot Thijs besloot in te grijpen. Hierna volgde een rappe Chinese discussie en de conclusie dat de receptioniste een fout had gemaakt. Omdat veel mensen intussen al naar hun kamers gegaan waren, werden we een half uurtje later allemaal opgebeld met de definitieve uitslag. De extra ster uitte zich door nieuwer meubilair, de aanwezigheid van een föhn en badjassen, een stevigere kwaliteit slofjes en lekker warm water, waar we dankbaar gebruik van maakten.

Woensdag 19 september

Ons raam bleek uitzicht te bieden op een typisch Chinese flat met volgestouwde balkonnetjes, ronde golfplaten overkappingen en volgehangen met airco's. Ook bleken veel woningen blauw getint glas te hebben. Op een vuil binnenplaatsje begon een oude man de dag met Tai-Chi oefeningen. Wij begonnen met een luxueus ontbijt: een lange rij tafels bood aan de ene kant keus uit Chinese, aan de andere kant uit westerse lekkernijen. We namen van beide culturen een hapje en vulden de gaatjes met yoghurt.

De Isabella

De Isabella V, genoemd naar ontdekkingsreizigerster Isabella Bird, was inmiddels gearriveerd, dus gingen we met de bus richting Yangtze. Aan de kades werd druk gewerkt, ter voorbereiding op de waterpeilverhoging. De arbeiders woonden ter plekke in hutjes en het meeste werk gebeurde met de hand. Een ijzeren balk werd onder ritmisch gezang door vier mannen met jukken de trap af gedragen. Als je daartussen dan uit je gearconditioneerde bus stapt om aan boord te gaan van je luxe cruiseschip voel je je toch een tikkeltje opgelaten...

In de lounge werden we met vochtige handdoekjes en thee verwelkomd. Omdat alles vertraging had opgelopen moesten we in de bar op de eerste verdieping wachten tot onze hutten klaar waren. Op deze verdieping bevonden zich ook de eetzaal, een massage- en acupunctuurpraktijk en een souvenirwinkeltje, terwijl in de gang een kunstenaar de hele dag verwoed berglandschappen zat te schilderen. Daarna was er een meeting in de feestzaal op de tweede verdieping, dat wil zeggen, de tweede verdieping boven de lounge. Onder de lounge bevond zich namelijk nog een verdieping, voor de 120 personeelsleden (bijna hetzelfde aantal als dat van de passagiers!). Behalve wij, waren er 3 andere groepen aan boord, Japanners,

Duitsers en Fransen. Toen in de feestzaal het programma voor de komende twee dagen bekend was gemaakt vertrokken we.

Onze hutten bleken nogal wat te verschillen van onze hotelkamer van afgelopen nacht. Alles zag er een beetje haveloos uit, en de douche was echt primitief, maar we kwamen hier tenslotte om wat te leren en niet voor de luxe. Dus gingen we maar snel van het uitzicht genieten op het voordek, waar het grastapijt opkrulde door de harde, maar warme, wind, tot het tijd was voor de lunch. Die bestond uit een buffet van warme gerechten, ook wat minder van kwaliteit dan we inmiddels gewend waren (veel botten en vellen), of waren we inmiddels misschien gewoon v&erwend geraakt?

Daarna kregen de 'captains', verdeeld over twee groepen, een speciale rondleiding naar de stuurhut en de machinekamer. Wij gingen eerst, langs de bemanningsverblijven en de wasserette, naar de machinekamer. Die zag er keurig netjes uit. Er stonden 2 motoren van 1200 pk. De stuurhut was erg eenvoudig ingericht. Een man stond op de radar te kijken, een tweede stond aan het roer, de kapitein hield uit het raam hangend de uitkijk en een vierde man was zo vriendelijk voor ons de dieptemeter aan te zetten en, met behulp van de boord-gids, vragen te beantwoorden.

De diepte varieerde hier van 7,5 tot 18 meter, maar in de Kloven staat hier en daar wel 30 meter water, volgens de gids. De Isabella lag 2,40 meter diep, hier de maximaal toegestane diepgang. De waterstand aan Chongqing was nu 13 meter, gisteren 11 en vorige week 15. Dit wordt gerekend vanaf de laagst bekende waterstand, die als 0 geldt. Vanaf 20 meter is er sprake van hoog water. Er liep nu, bij 20 000 m³/seconde, zo'n 10 kilometer stroom. In de regentijd kan de afvoer wel 50 000m³/seconde bereiken.

De Yangtze

De Chinese naam voor de Yangtze, Chang Jiang betekent Lange Rivier en het is dan ook de op twee na langste rivier ter wereld. Hij ontspringt op de Tibetaanse hoogvlakte en mondt 6300 kilometer verder bij Shanghai in de Oostchinese Zee, onderweg gevoed door 700 zijrivieren. De rivier is tegenwoordig beneden Chongqing het hele jaar bevaarbaar voor grotere vracht- en passagiersschepen en beneden Wuhan zelfs voor zeeboten tot 10 000 ton. Tot ver in de 20^e eeuw konden echter alleen kleine schepen de rivier boven Yichang bevaren, en dan nog alleen met behulp van jagers of lieren, vanwege de 'Drie Kloven', een 200 kilometer lang, steil en smal dal vol rotspunten en stroomversnellingen. Sinds 1950 zijn alle gevaarlijke rotsen echter opgeblazen en door de bouw van de Gezhouba-stuwdam bij Yichang is het waterpeil in de Xiling-kloof al zo'n 20 meter verhoogd. Als de nieuwe Three Gorges dam bij Sandouping klaar is wordt het water hier nog eens 110 meter opgestuwd.

Tijdens onze 660 kilometer lange tocht op de Yangtze, van Chongqing naar Yichang, zagen we grote containerschepen, vreemd gekoppelde samenstellen, veerboten vol Chinese reizigers, een draak van een passagiersschip, een nieuw pontonschip dat met knallend vuurwerk werd ingewijd en vooral veel ondiepe vrachtscheepjes met rood-wit-blauw gestreepte kleden, die opvarend zo ver als mogelijk onder de wal kropen. Bakenbootjes lagen er trouwens volop. We passeerden nog een paar verraderlijke, net boven water uitstekende rotseilanden, die enigszins een idee gaven van hoe gevaarlijk het hier vroeger moet zijn geweest. Communicatie tussen de schepen onderling gebeurt hoofdzakelijk met geluidssignalen, hoewel de kapitein ook een soort marifoon leek te hebben, misschien voor contact met de vele seinposten op de wal. Dat alles toch niet altijd goed gaat bewees de berging van een wrak midden op de rivier.

Een bijzonder gezicht waren de kleine sampans met hun ronde daken, die met de kop op een zandplaat langs de oever lagen te laden. Niet met een installatie, maar met emmertjes die door de bemanning via loopplanken aan boord worden gedragen. Waar ze vanaf de wal bereikbaar

waren stonden op deze zandplaten ook vaak vrachtauto's, die eveneens met de hand vol geschept worden.

Het water van de Yangtze is modderig bruin, een groot contrast met het vaak helder blauwe water wat uit de zijrivieren komt. Langs de rivier zagen we veel industrie, af en toe een werf en talloze grauwe oude steden met kleurige nieuwe flats op de bergen erboven of er tegenover, bedoeld voor de grote volksverhuizing die de bouw van de Three Gorges dam veroorzaakt. Hoe hoog het water in 2009 exact komt te staan, wordt overal met borden aangegeven. Bij die hoogtes vielen de 'Pegels' die overal op de rotsen waren geschilderd toch wel in het niet. Hoe sterk het waterpeil in deze regenrivier nu nog kan variëren blijkt wel uit de 'flexibele' laad- en losinstallaties en vastmaakmogelijkheden. Naar verluidt kan het waterpeil bij Chongqing tot 32 meter op en neer gaan en bij Yichang nog 16 meter. Er zijn dan ook nergens verticale kademuren, alles loopt schuin. Vrachtschepen liggen altijd met hun kop naar de wal toe vast en passagiersschepen meren af aan een rij pontons.

Fengdu

Om vier uur stopten we voor een excursie naar de 'geestenstad' Fengdu, al van verre zichtbaar door een monsterlijke witte figuur boven op de berg die me het ergste deed vrezen, maar dat bleek mee te vallen. Op de wal stond al een bus met lokale gids gereed om ons naar het kabelbaanstation te brengen, want de geestenstad op zich ligt boven op de berg. Als de Three Gorges dam klaar is verdwijnt dan ook 'alleen' de bewoonde benedenstad (die er overigens heel gezellig uit zag) onder water.

De gids bleek buiten ontzettend moeilijk te verstaan door haar megafoon. Ik dacht te begrijpen dat men vroeger geloofde dat de geesten van overledenen eerst naar Fengdu gaan, waar de koning van de onderwereld resideert. Hierdoor zijn allerlei 'bijgelovige' rituelen ontstaan. Bijvoorbeeld, als twee geliefden na hun dood weer samen willen komen moeten ze tijdens hun leven in 9 stappen hand in hand over een bepaald bruggetje gaan. Om alle hogere wezens gunstig te stemmen zijn er in Fengdu talloze grote en kleine tempels en altaren gebouwd die vol staan met beelden van godheden, heiligen en demonen, zowel boeddhistische als taoïstische. Maar de god van de commercie leek tegenwoordig toch het meest aanbeden te worden...

Op een gegeven moment gaven we het, een beetje geïrriteerd, maar op om te proberen de gids te begrijpen en keken zelf maar wat rond, genietend van het uitzicht, de pagodes en van details, zoals een Chinees karakter gemaakt van scherfjes. Wat oud en wat nieuw was, was moeilijk uit te maken. In China vervagen de grenzen tussen kunst en kitsch. Ook ontdekten we een werkelijk monsterlijke kever, die al snel meer mensen om zich heen verzameld had dan de gids. Zeker toen hij onder luid gebrom per ongeluk een van de groepsleden aanvloog, die daarop natuurlijk een ijsselijke gil slaakte...

Weer aan boord van de Isabella moesten we ons vlug omkleden vanwege een cocktailparty in de bar. Iedereen kreeg een glaasje champagne en er stonden allerlei lekkere hapjes op tafel uitgesteld, zoals loempiaatjes, gehaktballetjes, gemarineerde stukjes tahoe, gefrituurde garnalen en meloen. De kapitein, voor deze gelegenheid in zijn witte uniform gestoken, leek blij te zijn toen hij weer weg kon, want we gingen nog een stukje door in het donker. Daarna was het tijd voor het diner, geen buffet maar 'gewoon' draaiplateaus. In plaats van naar de culturele avond te gaan heb ik mijn reisverslag weer eens bijgewerkt, terwijl Thijs en een paar collega's in de gaten hielden of de kapitein zijn werk wel goed deed na die champagne. Ondanks de radar werd er voortdurend met de schijnwerper aan gevaren. De boeien waren wel verlicht (door middel van waterradjes wekken zij hun eigen stroom op, naar het schijnt) en er was weinig andere vaart, maar desondanks moet het daar niet leuk zijn om in het donker af te knallen tot omstreeks middernacht, toen we, waarschijnlijk in Wanxian, stopten.

Donderdag 20 september

Het ontbijt bestond uit een gemengd buffet, dus aten we cake en gestoomde broodjes, gebakken aardappels en rijstballetjes. De Hollanders konden hun hart ophalen: er was kaas en er stond zelfs een koffiepote op tafel. Melk en suiker waren ook niet overal aanwezig. Behalve deze dingen misten veel groepsleden in China zout voor bij hun eitje.

Baidicheng

Om 9 uur ging de Isabella voor anker en werden we door een kleiner passagiersschip, natuurlijk weer voorzien van een lokale gids, opgehaald voor een excursie naar Baidicheng, aan de monding van de eerste van de Drie Kloven. Rond het ponton waar we afgezet werden lagen veel kleine houten scheepjes die waarschijnlijk door de plaatselijke bewoners gebruikt werden om kolen te halen bij de wat verder terug gelegen overslag. Deze kolen worden gebruikt voor oventjes, waar een wok bovenop staat.

Op de wal stond het vol fruit- en souvenirstalletjes en je kon je ook in een draagstoel naar boven laten brengen. Een moreel dilemma: enerzijds leek het ons vernederend voor de Chinezen om die dikke luie toeristen naar boven te moeten sjouwen, anderzijds is het voor hen de enige manier om wat te verdienen. Hoe dan ook, onze groep ging op eigen kracht de trap op, maar later kwamen we een groep Japanners tegen die zich lieten dragen. De Chinezen hebben het nog steeds niet zo op Japanners begrepen, maar ze brengen wel veel geld in het laatje. Aan boord werd door de groep trouwens ook regelmatig gemopperd op de Japanners omdat ze steeds alle lekkere stukjes meloen wegpikten en probeerden voor te kruipen bij het buffet...

Boven zaten nog meer verkopers met de geijkte souvenirs, maar in het voorbijgaan zagen we ook stalletjes, vaak met altaren erachter leek het, waar allerlei vreemde vruchten, kruiden, wortels en zelfs gedroogde slangen verkocht worden. Bij een tentje speelde een oranje kat met een grote, knalgroene hagedis. Vanaf het pad hadden we een mooi uitzicht op de ingang van de Qutang-gorge. Dit punt is overigens ook vereeuwigd op het 5 yuan-biljet. Als de Three Gorges dam klaar is wordt Badicheng, wat op een bergtop ligt, een eiland.

Daarna gingen we met een kabelbaan verder naar boven voor een rondleiding door de Witte Keizer tempel, maar helaas was ook deze gids weer moeilijk te verstaan, zodat we maar op eigen houtje rondgekeken hebben tussen de tempels en beelden van historische scènes. Het begon ons wel een beetje te irriteren dat je al die lokale gidsen steeds toch een behoorlijke fooi moet geven, terwijl je er weinig wijzer van wordt. Ook moet je maar voortdurend 10 yuan-biljetten op voorraad zien te hebben. Een gezamenlijke fooienpote was waarschijnlijk gemakkelijker geweest.

Wel interessant was een zaal gewijd aan de houten kisten met skeletten van voorouders, die honderden jaren geleden in holtes in de rotsen langs de gorges werden bijgezet. Het is niet meer bekend hoe die op hun plaats werden gezet, mogelijk liet men ze aan touwen van bovenaf zakken of ze werden via houten steigers naar hun hoge positie gebracht. In een andere zaal hingen foto's van de Yangtze met laag water.

De Qutang-kloof

Op de terugweg naar de Isabella voeren we erg dicht langs de duwbakken die kolen aan het laden waren. De vrachtauto's rijden hier gewoon over de deklust. Weer aan boord zijn we meteen naar het voordek gegaan, zodat we een goed uitzicht hadden bij het passeren van de eerste en meest spectaculaire kloof. Het stroomde inderdaad enorm en we zagen fikse draaikolken rond het schip. Regelmatig deinde de Isabella puur en alleen op de stroming. Ook leek de kapitein soms recht op de wal af te varen, om dan even later weer naar het midden

gezet te worden. Een kwartier later voeren we de 8 kilometer lange kloof al weer uit. Daar lag de opvaart te wachten: een seinpost gaf met rood-witte, pijlvormige borden aan voor welke richting de kloof vrij was.

Lesser Three Gorges

Na de lunch stopten we weer in Wushan voor een boottochtje op de Dan of Daning naar de ‘Kleine Drie Kloven’. (Er zijn hier ook nog ‘Drie Mini Kloven’, waar met vloten door gevaren wordt.) Omdat de ramen maar half open konden en van inmiddels onborzichtig geworden plexiglas waren, schoven we het dak maar open om nog wat te kunnen zien. We konden tenslotte (helaas) toch niet allemaal bij de bemanning op het voordekje kruipen. En zo kregen we tenminste nog een beetje een vakantiekleurtje tijdens deze zware studiereis!

De smalle kloven waren ook hier weer spectaculair, maar de meeste opwinding veroorzaakten toch wel de stroomversnellingen waar we tegenop moesten. Met bijna 40 flinke Hollanders aan boord lag het bootje waarschijnlijk toch wel wat dieper dan normaal, want we stuiterden regelmatig flink omhoog op de keien. Dankzij de gezamenlijke inspanning van de bemanning (bomen) en de passagiers (ballast verplaatsen) kwamen we echter toch steeds weer los. Toen de stenen door de schroef draaiden was het voldoende dat de ‘Big Brothers’ even voorin gingen zitten. Iedereen hoopte wel dat het vlak het hield, want de ‘buikdenning’ vertoonde hier en daar fikse scheuren.

Maar verdrinken zouden we waarschijnlijk niet, want midden in de rivier zagen we vissers wadend door het water hun net uitwerpen. En plotseling uit de heuvels opduikende verkopers kwamen met veel gespetter naar ons toe gerend om hun koperen bellen, nèt-echte fossielen en schaaltes aan de man te brengen. De derde kloof hebben we niet eens gehaald, maar op het eindpunt mochten we er even uit om over de grindbanken rond te wandelen. Ik ging natuurlijk strandjuten. Anderen konden het koele, heldere water niet langer weerstaan en namen een frisse duik.

Behalve voor toeristische uitstapjes leek dit soort scheepjes ook gebruikt te worden voor regionaal personenvervoer, we kwamen namelijk regelmatig bootjes met dichtgetimmerde ramen vol eenvoudig geklede Chinezen tegen. Daarnaast werden er op de Dan nog volop stenen en zand geladen, natuurlijk met de hand. Ook lagen er hier en daar sampans.

Op de terugweg, toen het wat koeler werd, zagen we meer activiteit op de oevers. Vrouwen die de was deden, een geitenherder met zijn kudde en boeren die hun lapje grond kwamen bewerken. Vaak was er gewoon een spoor van de rivier naar de hoger gelegen velden uitgesleten van het twee emmertjes water halen. Een man zat op een grindbank lekker te zitten op zijn klapstoel en een volgeladen zandscheepje keerde huiswaarts. Er heerste een vredige sfeer in dit in de ondergaande zon badende landschap.

Maar ook hier zal het waterpeil binnenkort tientallen meters stijgen. Behalve de stroomversnellingen en de eeuwenlang bewerkte akkers komen dan ook de gaten onder water, waar vroeger de steunbalken in staken van een houten jaagpad hoog langs de rotsen. Zelfs de hoge brug (uit 1987) aan de monding van de Daning en de complete stad Wushan verdwijnen onder water.

Wuxia-kloof

Na dit zeer geslaagde uitstapje zette de Isabella koers naar de tweede gorge, de 45 kilometer lange Wuxia-Kloof. Op het voordek lagen, onder toeziend oog van een van de bemanningsleden, rode pepertjes te drogen. In het snel afnemende laatste licht bekeken we de Chinese tegenhanger van de Lorelei, de “Godinnenpiek”, waar de godin Yao Ji en haar elf

zusters zich in bergen zouden hebben veranderd zodat de schepen veiliger door de kloven zouden varen.

Omdat dit alweer ons laatste avondmaal aan boord was had de kapitein zijn witte pak wederom aangetrokken en kwam hij voor het eten alle tafels langs om een afscheidsborrel te drinken, een glaasje zoete rode wijn. Ook kregen we allemaal een T-shirt met een afbeelding van de Isabella tussen de kloven. De extra-feestelijke maaltijd werd ook nog eens besloten met taart omdat we een ‘jarige’ in ons midden hadden. En hoe eet je in China taart? Juist, met stokjes!

Vrijdag 21 september

De Three Gorges Dam

Al om kwart voor 6 werden we door een vrolijke muzikale medley gewekt: we naderden de derde kloof, de 76 kilometer lange Xiling. Helaas bleek het een regenachtige en zelfs kille dag te worden. In het eerste ochtendlicht leverde dit nog sprookjesachtige beelden op, maar de rest van de dag was het gewoon grijs en mistig. Dus toen we de bouwput van de Three Gorges Dam passeerden waren de verschillende onderdelen van de dam nauwelijks te onderscheiden, al was wel duidelijk dat het een monsterproject was. Dit leek meer een spookstad dan Fengdu.

Net voor Yichang en de Gezhouba-dam zat onze cruise erop. Het zou leuk geweest zijn om deze 60 meter hoge dam en de 22 meter diepe sluizen nog even te gaan bekijken, maar daar was blijkbaar geen tijd voor. Het duurde dan ook nogal even voor we allemaal met onze bagage in de bus zaten, waar we werden verwelkomd door weer een nieuwe gids. Vervolgens reden we zo'n 30 kilometer terug, naar de locatie van de Three Gorges Dam.

Deze enorme dam wordt volgens de Chinese regering om 3 redenen aangelegd:

1. om overstromingen, die steeds aan veel mensen het leven kosten en voor grote economische schade zorgen, te voorkomen,
2. om op een schonere manier dan door het verbranden van met name steenkool elektriciteit op te wekken, en
3. om de omstandigheden voor de scheepvaart te verbeteren: Chongqing zal in de toekomst bereikbaar zijn voor schepen tot 10 000 ton.

Tegenstanders van het project vrezen echter dat het een enorme natuurramp zal veroorzaken, doordat het hele stromingspatroon van de rivier verandert. Hierdoor zullen hogerop juist overstromingen en zandbanken ontstaan, terwijl beneden de dam weggespoelde grond niet meer aangevuld wordt. In het ergste geval begeeft de hele dam het, doordat hij langzaam ondermijnd wordt of door een aardbeving, want de dam ligt in een risicogebied en de enorme watermassa (39,3 biljoen m³) zou een lichte aardbeving kunnen versterken. Daarnaast dwingt het project waarschijnlijk zo'n anderhalf miljoen mensen om te verhuizen, wordt kostbare landbouwgrond onder water gezet, net als veel cultuurschatten, en kan er een flinke watervervuiling optreden als alle oude gebouwen en fabrieken niet zorgvuldig opgeruimd worden. Ook door de verminderde stroomsnelheid zal ongetwijfeld vervuiling ontstaan, wat weer grote gevolgen heeft voor de flora en fauna. Het zou veel wijzer, en waarschijnlijk goedkoper, geweest zijn een aantal kleinere dammen te bouwen, maar daar valt natuurlijk minder eer aan te behalen.

Vanuit de bus konden we net in de in aanbouw zijnde vijftrapssluisen kijken. De deuren zaten er al in. We kregen echter geen speciale schippersrondeleiding, maar moesten net als alle andere toeristen genoeg nemen met het bekijken van de maquette en het uitzichtpunt. De groep stelde nogal wat technische en gedetailleerde vragen waar onze gids geen antwoord op

kon geven, en dat terwijl hij toch al eerder een groep Nederlandse binnenvaarders had gehad en dus had kunnen weten wat hem te wachten stond!

Veel mensen denken dat het waterpeil in 2009 wel 175 meter stijgt, maar het wordt opgestuwd tot 175 meter boven zeeniveau. Het hoogteverschil in het waterpeil beneden en boven de dam wordt uiteindelijk 'maar' zo'n 110 meter. Hoe hoog de betonnen muur op zich nu precies wordt was ons niet duidelijk, omdat de ene bron een absolute hoogte van 175 (of 185) meter vermeldt en de andere 175 (185) meter boven zeeniveau. Waarschijnlijk wordt de muur op zich inderdaad 175 meter hoog (110 meter hoogteverschil + een veiligheidsmarge + de diepte van de rivier ter plekke, zo'n 50 meter) en komt het hoogste punt daarmee op 185 meter boven zeeniveau te liggen. Volgende keer nemen we een hand-GPS mee om het zeker te weten. Dat was ook leuk geweest om te zien hoe hard we voeren op de Yangtze.

De scheepvaart moet de 110 meter hoogteverschil straks overbruggen met behulp van een 5-trapssluis, waarvan er twee naast elkaar komen. Iedere kolk wordt 280 meter lang, 34 meter breed en heeft een minimale diepgang van 5 meter. Een schutting door de 5 sluisen zal in totaal zo'n 2,5 uur duren. Het is de bedoeling dat deze sluisen in juli 2003 klaar zijn. Daarnaast kunnen kleinere schepen (tot 3000 ton) gebruik maken van een scheepslift. De afmetingen hiervan zijn 120 meter lang en 18 meter breed bij een diepgang van 3,5 meter. Een schutting hiermee duurt slechts 40 minuten. De scheepslift moet in 2009 klaar zijn.

Als de gids het over de 5-traps sluis had dan sprak hij steeds over 'Die Ewige Schleuse'. In eerste instantie dachten we dat dat weer zo'n poëtische Chinese benaming was, maar hij gebruikte die blijkbaar ter onderscheid van een tijdelijke sluis. Het bestaan van die tijdelijke sluis was ons volledig ontgaan, tot we nadien in het boekje over het project keken. Op dit moment passeert de scheepvaart de dam in aanbouw langs een 'bypass'. Maar omdat al het water zich nu door een relatief smalle opening moet wringen kan de opvaart hier alleen bij een lage waterafvoer door komen. Als de afvoer hoger wordt dan 20 000 m³ kan de scheepvaart gebruik maken van een tijdelijke sluis. Die is in mei 1998 in gebruik genomen en is 240 x 24 x 4 meter.

Van de dam vertrokken we met de bus naar Wuhan, een rit van bijna 400 kilometer. Gelukkig voor ons was er 6 jaar geleden een autoweg aangelegd. Omdat de aanleg van een autoweg door de vele kunstwerken (tunnels, bruggen) erg duur is, wordt er een fikse tol geheven. Daardoor was het niet druk. Maar als alle Chinezen ooit gaan autorijden krijgen ze toch enorme problemen denken we. Een van de groepsleden had echter ooit op tv gezien dat er niet eens genoeg aardolie op de wereld is om alle Chinezen in een eigen auto te laten rondrijden.

Sanitaire stop

Onderweg werd regelmatig gestopt. Anders dan bij de vorige groepen heeft echter niemand last gekregen van zijn ingewanden, waarschijnlijk omdat het veel minder warm was. Sommige groepsleden hadden van hun huisarts het advies gekregen om cola bij het eten te drinken omdat dat ontsmettend zou werken en blijkbaar heeft het geholpen. Anderen pakten een norit of iets homeopathisch als hun buik verdacht begon te rommelen, om niet meteen middelen te hoeven gebruiken die soms erger zijn dan de kwaal. Ook hebben we, zeker in het begin, heel voorzichtig gegeten en gedronken: eetstokjes schoongemaakt (die soms behoorlijk plakkerig uit hun papieren zakjes kwamen), de verzegeling van waterflesjes gecontroleerd, geen ongeschild of door anderen geschild fruit gegeten, geen ijsklontjes genomen (die zijn trouwens ook zelden voorhanden), tanden geïsoleerd met water uit de thermoskan etc.

De toeristen-damestoiletten in China bestaan uit een porseleinen sleuf in de vloer. Sommige zijn heel schoon, bij andere word je misselijk van de stank. Omdat er meestal geen haakje is om een jas of tas op te hangen, en de deur ook zelden op slot kan, gaven de meeste dames er de voorkeur aan om in groepjes naar het toilet te gaan. Dat leidde soms tot giehelpartijen,

bijvoorbeeld toen er tips uitgewisseld werden om door te trekken zonder met je handen aan de knop te hoeven komen. De meesten bleken het met hun voeten te doen. Toilet papier ontbreekt vaak (en dat, terwijl de Chinezen het uitgevonden hebben!), en het wordt niet gewaardeerd als je het in het toilet gooit. In de hotels zijn wel gewone wc's, en volop papier.

De eerste keer stopten we bij een verkooptentoonstelling van allerlei (halfedel)stenen voorwerpen. Behalve jaden galjoenen en lila boeddha's kon je hier ook geurende sandelhouten waaiers kopen. Daarna vroeg de gids of we ergens wilden lunchen en organiseerde vervolgens per GSM een draaiplateumaaltijd voor ons. Dat kostte 50 yuan, fl 15,- per persoon. Doordat alles voor je geregeld is heb je in feite geen idee meer wat dat soort dingen kost. Een standaardhotelkamer kost zo'n 500 yuan, een entreekaartje 20 tot 40 yuan, een retourticket kabelbaan 15 yuan, etc. Een flesje water kost 2 tot 10 yuan, afhankelijk van waar je het koopt, een driekwart liter fles bier 5 tot 15 yuan.

Wuhan

Het landschap was hier heel anders dan in de Drie Kloven: een natte, vruchtbare vlakte, waar rijst, katoen en lotus verbouwd werd. Ook zagen we veel zoetwatervis-kwekerijen. Op het land werd nog veel met buffels gewerkt. De buitenwijken van Wuhan bestonden uit flats in allerlei stijlen. Volgens de gids kostte een woning hier ongeveer half zoveel als in het centrum.

In het centrum heerste een enorme bedrijvigheid, we zagen geen straat zonder winkeltjes. Deze zaakjes deden nog het meest aan garages denken: de voorkant was een grote opening, die afgesloten kon worden met een rolluik of met losse panelen, binnen en buiten stonden de waren opgesteld, waar de verkoper op een stoeltje tussen zat, en verder waren er geen ramen, etalages of toonbanken.

De gids vertelde dat Wuhan eigenlijk uit drie steden bestaat, Wuchan op de ene oever van de Yangtze, en op de andere oever Hanyang en Hankou, die weer van elkaar gescheiden worden door de Han-rivier.

Verkeer

Op de weg was ook weer genoeg te zien, zoals torenhoog volgeladen vrachtauto's, vrachtwagens waarin mensen op balen katoen lagen te slapen, auto's die door een gat in de vangrail, dwars over de baan van de tegenliggers heen, linksaf sloegen en buffels die op hun gemakje over de autoweg kuierden. Overall op de autowegen zagen we straatvegers aan het werk, met hun bezem en veegblik, terwijl het verkeer er rakelings langs raasde. Er waren ook regelmatig mensen met een doekje de vangrail aan het schoonmaken. John moest nogal lachen over onze opwinding over het verkeer: 'De Chinezen hebben hun eigen regels'. Strepen op de weg en zebra's waren volgens hem 'only decoration'. Desondanks hebben we nauwelijks ongelukken gezien. Iemand merkte op dat er in Nederland dagelijks honderden doden zouden vallen op de weg als er zo gereden zou worden. Niet door ongelukken, maar door agressie. Of mensen elkaar nu sneden, klem zetten, of spookreden, er werd nooit geschreeuwd, gebaard of geknipperd. Wat een land!

's Avonds in het restaurant kregen we weer allerlei nieuwe gerechten voorgeschoteld zoals een soort minipaksoi, verrukkelijke lotuswortel-beignets, gebakken garnalen, gevulde rijstballetjes en bonensoep. Na het eten werd koffie aangeboden. Dat bleek een glas oploskoffie te zijn, waar je maar liefst 25 yuan voor moest betalen. Koffie wordt echt beschouwd als een luxe-artikel in China. Roeren doe je natuurlijk met stokjes.

Zaterdag 22 september

Culinaire verrassingen.

Bij het betreden van de ontbijtzaal werden we verwelkomd door wat waarschijnlijk een taoïstische godheid moet zijn. Voor dit beeldje met zijn bewegende handen, zoals je bij ons vaak begin december in de etalages ziet, stonden schaaltes fruit en wierook.

Behalve langwerpige, gefrituurde broodjes, die de Chinezen met stokjes in een glas melk sopten, troffen we op het buffet vandaag zalige wentelteefjes en heerlijke geroosterde sesamkoek aan, maar ook zoete croissants gevuld met een reepje smac en kleffe donuts. Koffie bleek weer een probleem: Thijs moest 10 yuan betalen voor een kopje. Toen John dat hoorde beende hij meteen weg, waarna de serveerster het geld met een zuur gezicht kwam terug brengen. Maar later in de bus kreeg hij een telefoontje dat zijn organisatie flink had moeten dokken voor die koffieverblindende Hollanders, dus de volgende dag zouden we alleen maar thee krijgen.

Omdat we vroeg opgestaan waren hadden we nog even tijd om een wandelingetje te maken voor het excursieprogramma begon. De winkels aan de overkant van de straat boden niet veel bijzonders, tot we bij kraampjes kwamen waar jonge hondjes en katten verkocht werden. En opeens stonden we midden tussen wel heel exotische en vooral nog erg levendige etenswaren: schildpadden, garnalen, alen, kikkers, krabben, duiven... Verkopers waren aan het druk villen en slachten, de restanten belandden op het trottoir.

De markt zette zich voort langs een schuin aflopende helling, die tot onder de winkels leidde waar we net langs gelopen waren. Enerzijds zag ik er een beetje tegenop om deze duistere spelonk binnen te gaan, anderzijds was wat we hier zagen toch wel heel fascinerend... En dus begaven we ons in deze onderwereld vol buitengewone etenswaren. We zagen de verkoopsters hun ontbijt nuttigen boven geglazuurde kruiken vol kruiden en met specerijen afgeladen tafels, stiekem naar ons kijkend en giechelend als we voorbij waren. Mannen boden ons met een big smile lotuszaden te koop aan. Hiermee vergeleken was de overdekte markt in Peking een Albert Hein!

In een ijzeren kooi lag een wasbeertje apathisch uitgestrekt, daarnaast een bruin harig varkentje met glanzende kraaloogjes. In een gang parallel aan deze hingen allerlei karkassen. Boven ons zagen we nog een spoortje hemel, maar we moesten al onze aandacht bij de grond houden, want midden door de smalle gang liep een gootje waar een dikke laag drek in lag. Ook de vloer was bedekt met een donkere smurrie en ik bedacht dat ik waarschijnlijk het eind van de dag niet zou halen als ik hier ergens mijn teen zou stoten...

Hoewel niemand ons aansprak of ook maar iets deed waardoor we ons bedreigd zouden kunnen voelen, voelde ik me niet helemaal op m'n gemak, we waren te duidelijk twee vreemde eenden in de bijt. Op dat moment was ik graag klein geweest, met donkere haren en een donkere huid, en zonder een grote camera om mijn nek, die waarschijnlijk meer gekost heeft dan deze mensen ooit in hun leven zullen verdienen. Thijs klaagde nadien dat ik zo hard liep dat hij geen tijd kreeg om foto's te nemen...

Scheepswerf

Aan de overkant van de straat, in een andere wereld, stond de bus al klaar om ons naar de grootste scheepswerf van Wuhan te brengen. Van de vorige groep had de gids geleerd dat hij niet 'scheepsbouwfabriek' maar 'werf' moest zeggen. Onderweg vertelde hij dat er een schip voor een Belgische opdrachtgever op de helling stond wat bijna klaar was. Tot onze teleurstelling bleek het echter niet om een binnenvaartschip, maar om een zeeboot van 18000 ton te gaan.

In het begin leek het er op dat we bij de bus moesten blijven staan, maar later mochten we toch een rondje maken over het immens grote terrein. Iedereen vond dat het er voor een werf keurig uit zag. Er stond ook nog een groot vaartuig (het was niet helemaal duidelijk of het nu een sleep- of duwboot of ponton was) dat een nieuwe steven had gekregen en net toen we bij de helling kwamen werd er een binnenvaartschip uit het water gehaald.

De groepjes arbeiders die langs kwamen bekeken ons belangstellend, ze dachten vast dat we allemaal even een nieuw schip kwamen bestellen. Volgens de gids had deze werf 3000 personeelsleden, die zo'n 1000 yuan (FL 300,-) per maand verdienen, en dat kan oplopen tot 4000 yuan als ze voor een spoedklus moeten overwerken. De Chinezen werken, afhankelijk van hun beroep, 6 of 7 dagen per week van 8 tot 5. Ze hebben per jaar een week vakantie en 3 vrije feestdagen.

Onderweg stopte de bus op verzoek van de groep nog een keer langs de dijk, zodat we even naar de Yangtze zouden kunnen gaan kijken. John begon inmiddels te snappen dat we er geen genoeg van konden krijgen om water en schepen te zien, maar bij de lokale gidsen drong dat vaak maar moeizaam door. Deze dijk was na de zware overstromingen van 1998 aangelegd. De gids legde omstandig uit waar de dijk voor diende, niet in de gaten hebbend dat wij ook uit een land van dijken komen. Aan de andere kant van de dijk bleken echter bomen te staan, waaronder het een grote modderpoel was, zodat we nog geen Yangtze zagen. Een stukje verder was echter een kolenoverslag waarlangs we aan het water konden komen. Het werk werd stil gelegd toen we bij de poort stonden: het personeel keek afwachting naar ons en wij naar hen, niet wetend of we het terrein op mochten. Maar blijkbaar was dat geen probleem, zodat we even naar een roestig coastertje konden gaan kijken dat voor de wal lag.

Dwars door kleine woonwijkjes reed de bus vervolgens naar de Gele Kraanvogeltoren. Deze 5 verdiepingen hoge pagode is maar een moderne kopie, het uit de 3^e eeuw stammende origineel is in 1884 afgebrand. Terwijl de gids kaartjes ging kopen mocht ik even vlaggendrager zijn. Vanaf de toren hadden we een mooi uitzicht over de Yangtze, die hier 1500 meter breed is, en de twee bruggen.

Hubei Museum

's Middags hadden we vrij. Ik besloot met een deel van de groep mee te gaan naar het Hubei Provinciaal Museum. Alle objecten in dit museum zijn afkomstig uit een 2400 jaar oud graf van een locale vorst, Markies Yi, wat in 1987 ontdekt is. Het kruisvormige graf bestond uit 5 kamers, waarin behalve de sarcofagen van Yi, zijn 25 vrouwen en zijn hond ook talloze bronzen voorwerpen, lakwerk en muziekinstrumenten zijn aangetroffen, waaronder een 'kamerbreed' klokkenspel. Op een replica van dit klokkenspel werd een concert gegeven.

Mao

Net om de hoek bevond zich de villa waarin Mao een aantal jaren voor zijn dood heeft gewoond. In 1966 zou de grote roerganger in Wuhan de Yangtze zijn over gezwommen om te laten zien dat hij nog niet afgedaan had. Zijn villa bevindt zich in een parkachtige omgeving, op een soort schiereiland in het Dong-meer. Er om heen liggen een tennisbaan, een zwembad en een wat verwaarloosde Chinese tuin. De villa op zich was vrij sober ingericht, maar vergeleken met het gewone volk leefde Mao als een keizer, vond John. De lokale gids, die wat ouder was, was wat gematigder. Hij was van mening dat 'Herr Mao', zoals hij steeds zei, goede en slechte dingen had gedaan. Hij was de grondlegger van het Nieuwe China, maar de Culturele Revolutie was een grote vergissing. Gelukkig had die maar 10 jaar geduurd.

Het enige portret van Mao dat we in China gezien hebben was dat boven de ingang van de verboden Stad. Straatverkopers verkochten overal het Rode Boekje en horloges met afbeeldingen van Mao met een wuivende arm ('Mao-lex'). Nergens in China hadden we het

gevoel dat we ons in een communistisch land bevonden. Militairen zagen we nauwelijks en er was ook heel wat minder politie (in uniform) op straat dan in Nederland. We bekeken onder andere Mao's studeerkamer, eetkamer, slaapkamer en vergaderzaal. Daarna bezochten we nog een toeristenwinkel.

De Han

Het was wel een leuk uitstapje, maar toen ik hoorde wat Thijs allemaal gezien had, kreeg ik toch spijt. Hij was met een collega met een pontje (wat volgens de gids niet mogelijk zou zijn), de Yangtze overgestoken naar de monding van de Han. Daar hadden ze niet alleen een drijvende markt van sampans gezien, maar ook een enorme lappen- en specerijenmarkt, waar de meest vreemde dingen te koop waren, zoals stukken kaneelbast ter grootte van een A4-tje. De Han lijkt hier niet zo groot, maar het is de grootste zijrivier van de Yangtze en nog honderden kilometers boven Wuhan bevaarbaar. Bij de monding van de Dan in de Han, bij Danjiangkou, moet bovendien een bijzondere scheepslift staan.

Avondmarkt

Na het eten, waarbij we weer wat speciaals kregen, een soort opengeklapte gefrituurde vis waarvan we in eerste instantie dachten dat het slang was, bezochten we een avondmarkt. Volgens de gids was het een markt die populair was bij jongeren. Er waren vooral prulletjes te koop, armbandjes, aanstekers, ondergoed (allemaal 'gevulde' bh's) en schoenen, maar het merendeel van de artikelen was ons een beetje te 'gewoon'. Je zag er bijvoorbeeld alleen maar kleding en schrijfwaren met Engelse teksten. Maar het was er gezellig druk. We waren gewaarschuwd op onze portemonnees en wisselgeld te letten, maar niemand maakte iets vervelends mee. John bood iedereen een drankje aan, een soort Sangria die uit een grote bak werd geschept. Ik was er een beetje huiverig voor, maar blijkbaar is er niemand ziek van geworden. In een cafeetje zagen we een stel Chinezen naar een toespraak van Bush op tv kijken, maar toen we ons daarbij aansloten vouwde hij net zijn papiertje op...

Zondag 23 september

Shanghai

Inmiddels stapten we in een vliegtuig alsof we de bus namen, al hobbelde het vliegtuig deze keer ook als een oude stadsbus op kinderkopjes. In Shanghai keken we onze ogen uit tijdens de busrit naar het hotels. Wat een wolkenkrabbers en wat een wegen. We zagen glanzende glazen torens in allerlei pasteltinten, bekroond met koepels, bollen en spitse punten of doorboord door drakenpoorten (waar makkelijk een vliegtuig door zou kunnen...) en klaverbladen van vijf verdiepingen. Een UFO zou hier makkelijk een week onopgemerkt op een flat kunnen staan.

Alles was zo grandioos en futuristisch dat Peking hierbij maar een saaie provinciestad leek. Maar alles was dan ook spiksplinternieuw, op z'n hoogst tien jaar oud, en op dit moment werd er nog op zo'n 1000 plekken gebouwd, vertelde de lokale gids. Hij leek bijzonder trots op zijn kosmopolitische woonplaats, de op vier na grootste stad van de wereld en de derde wereldhaven. Vanuit onze kamer op de 21^e verdieping van het Zhongya-hotel hadden we een schitterend uitzicht over de skyline.

Yu Yuan

De Yu-tuin ligt in het hartje van de oude Chinese wijk van Shanghai. “Wir bleiben zusammen jah!” riep de gids optimistisch, alvorens ons deze bonte bazaar met zijn krioelende mensenmassa binnen te leiden... Toen hij al zijn schaapjes weer uit winkels geplukt had en van etalages losgerukt gingen we op weg naar de ‘Tiektak’-brug, nieuwsgierig wat dat wel zou zijn. Een zigzagbrug! De Chinezen geloofden vroeger dat boze geesten alleen maar in een rechte lijn kunnen lopen, en je dus niet zouden kunnen volgen op een zigzaggende brug. Volgens ons zou er inderdaad geen geest langs kunnen: het was er stervensdruk, zowel op de brug als in het hieraan gelegen beroemdste theehuis van Shanghai, waar we dan ook niet geweest zijn.

Het ontwerp van de Yu yuan (Jade Tuin) dateert uit de Ming-tijd. Het is een opeenvolging, om niet te zeggen opeenstapeling, van galerijen, doorkijkjes, paviljoens, bruggetjes, rotspartijen en vijvers. Wel mooi was de golvende buitenmuur, die eindigde in een drakenkop.

Huangpu-rivier

Het voorlopige hoogtepunt van onze reis was ongetwijfeld de rondvaart over de Huangpu. Op de achtergrond die waanzinnige wolkenkrabbers, en (in contrast hiermee, zouden veel mensen zeggen) op de voorgrond de talloze grote en kleine binnenvaartschepen, wat wil je nog meer! We hebben meer dan een filmpje volgeknipt tijdens deze tocht, maar de foto's geven maar een flauwe afspiegeling van de werkelijkheid. Shanghai is ook niet met woorden te beschrijven: je moet het beleven.

Over smaak valt te twisten, maar de 468-meter hoge Oriental Pearl TV Tower (het op 3 na hoogste gebouw van de wereld) staat hier absoluut op zijn plaats. En het bijna even hoge Hyatt-hotel vond ik werkelijk een van de meest adembenemende moderne gebouwen die ik ooit gezien heb. Een ijskoude 21e eeuwse kerktoren.

Vergeleken met Pudong aan de overkant vielen de historische gebouwen langs de Bund, symbool van de koloniale tijd en associaties oproepend met jonken, opium, mannen in wit linnen en vrouwen in rode zijde, volledig in het niet.

Foto's

Tijdens een wandeling over deze beroemde boulevard wilde een groepje Chinese kinderen graag met ons op de foto. Het was al vaker voorgekomen dat groepsleden werd gevraagd voor een multiculturele foto te poseren, vaak zelfs door bruidsparen. Niet duidelijk is waarom, vinden de Chinezen ons mooi, lelijk, raar, grappig, exotisch of brengen we geluk? Bij onze hotels stond ook altijd wel een bruidspaar te poseren, hoewel wij ons wel een mooiere achtergrond voor zouden kunnen stellen. Toen het hotelpersoneel een keer zag dat Thijs een foto van een bruidspaar wilde nemen werd de hele familie zonder pardon opzij geschoven zodat hij zijn gang kon gaan!

Renmin Plein

Ook het Volksplein, in de koloniale tijd een Engelse renbaan, bleek omgeven door fraaie staaltjes moderne architectuur, zoals het Shanghai Museum, het theater en het stadhuis. Misschien had het iets met deze gebouwen te maken dat er veel gevliegerd werd door jong én oud. Andere kinderen speelden in een droogstaande fontein met opblaasmodellen van de tv-toren. De meisjes waren prachtig uitgedost in hun zondagse jurkjes. Net toen ik een foto van zo'n klein dametje wilde maken tilde ze haar kanten strookjes op en ging ongegeneerd midden op het plein zitten plassen.

Volgens de gids waren we te vroeg voor het eten, zodat we nog even in een toeristenwinkel losgelaten werden. Omdat het nu toch wel hoog tijd werd om een verjaardagscadeautje uit te zoeken liet ik me verleiden tot de aankoop van een fraai van binnenuit beschilderd glazen flesje. In het restaurant, dat net om de hoek bleek te zijn en nota bene onderdeel van hetzelfde bedrijf, kregen we een wat andere maaltijd dan anders: een Mongoolse barbecue. Dat hield in dat je bij een buffet je schaalte vulde met stukjes rauw (kippen, rund, varkens, of geiten) vlees, groenten en een saus en daarmee naar de koks ging die jouw persoonlijke samenstelling vervolgens op een grote gloeiende plaat in razend tempo roerbakten en weer in een schaalte slingerden.

De gids stelde daarna voor nog een lichttoer door de stad te maken. We gingen eerst naar het Hyatt-hotel, waar een aantal mensen een heimelijke blik op nachtelijk Shanghai mochten werpen vanuit de bar op de 54^e verdieping. Maar daar werden we na korte tijd toch vriendelijk verzocht om weg te gaan, blijkbaar maakte het personeel uit onze wat afwijkende avondtoiletten wel op dat we geen hotelgasten waren. Bij terugkeer in de bus bleek er enige commotie te zijn ontstaan omdat de mensen achterin de bus niet gehoord hadden dat de rondrit, net als de rondvaart die middag, 80 yuan per persoon zou gaan kosten en de gids ook niet expliciet gevraagd had of iedereen wel mee wilde.

Kleren

John stelde daarop voor eerst terug te gaan naar het hotel en dan alsnog een rondrit te gaan maken, maar dat vond iedereen toch te laat worden. Vooral omdat je in het hotel intussen nog de eventuele bagage klaar moest zetten die kon achterblijven: aan het eind van de week zouden we hier toch weer terugkeren en het was iedere keer weer een probleem om al die grote koffers in de bus te krijgen.

Wij hadden zelf eigenlijk wat te weinig kleren bij: ik had gedacht de T-shirtjes steeds wel even te kunnen wassen, maar door de airco droogde de was maar slecht, wat helemaal lastig is als je maar één nachtje in een hotel blijft. Maar gelukkig verkopen ze in China ook volop T-shirts. Jassen had je, eind september, echt niet nodig, hoogstens een vestje en dunne lange broek voor 's avonds. Nadat we onze vuile was, warme truien, souvenirs en de boeken die we toch niet lazen in één tas gepropt hadden zijn we met een klein groepje nog een rondje gaan lopen. Aan het eind van de week bleek onze vuile kleding trouwens heerlijk te ruiken...door dat stuk kaneel uit Wuhan wat er tussenin zat!

Kaarten

Daarna, hoewel ik liever was gaan slapen, nog maar even kaarten geschreven. Het kopen ervan hadden we lang uitgesteld: in China kun je overal alleen maar setjes van 10 verschillende kaarten kopen. Dat lijkt niet zo erg, ware het niet dat in al die setjes maar twee of drie echt mooie afbeeldingen zitten en dat er een aantal bijzit die je echt niet kunt gebruiken. Ik vind het tenminste een beetje raar om te schrijven dat het zweet van je rug afgutste tijdens het beklimmen van De Muur, en dat dan op de achterzijde een foto van een besneeuwd landschap staat. Volgens John waren die kaartensetjes ook meer bedoeld als souvenirs, en moest je als je 20 dezelfde kaarten wilde kopen op het postkantoor zijn. We hebben echter niet meer de gelegenheid gehad dat te controleren. Postzegels kun je in het business center van het hotel kopen, waar je je kaarten ook weer in kunt leveren. Door schade en schande kwam ik er achter dat ik beter eerst de postzegels op had kunnen plakken, want doordat er zoveel zegels op moesten was ik gedwongen ze over mijn tekst heen te plakken.

Maandag 24 september

Hangzhou

Met de bus gingen we van Shanghai naar de ‘hemel op aarde’, Hangzhou. Onderweg kruisten we zeker een tiental rivieren en kanalen en bijna overal zag je scheepvaart. De huizen in deze streek hadden allemaal een soort serre van blauw glas op het dak of rare, glanzende bollen die me aan de piek van een kerstboom deden denken. Volgens John waren het boerderijen en diende de lichtkoepel op het dak als een soort extra verdieping om de bouwverordening, dat ze maar 3 verdiepingen hoog mochten zijn, te omzeilen. Het leken ons allemaal kolossale huizen, waar minstens een hele familie in kon wonen. Mooi kon ik ze niet vinden. Door hun pastelkleuren, balustertjes en balkonnetjes leken het net Amerikaanse poppenhuizen.

Groene thee

Onder leiding van de volgende lokale gids, inmiddels deed ik geen moeite meer hun namen en het aantal inwoners van hun stad te onthouden, bezochten we een theeplantage. Hij bracht ons niet naar een idyllisch plekje in de heuvels, waar theepluksters met rieten hoeden de fijnste knopjes selecteerden, maar naar een paar theestruikjes in de berm tegenover een grote winkel die eufemistisch ‘themuseum’ werd genoemd. We vernamen dat er wel 16 keer per jaar geoogst wordt, maar dat de voorjaarsthee de beste kwaliteit heeft.

Binnen zat een oude man, de theemeester, die de groene blaadjes langs de wanden van een enorme ‘wok’ rondschoof. Hij was de thee aan het drogen, iets wat drie keer moet gebeuren op achtereenvolgens 120, 100 en 80 graden. Zijn handen waren dan ook zo heet dat je ze niet vast kon houden, volgens de mensen die het probeerden. Zijn handen en de schaal waren ingesmeerd met theeolie, een spoortje hiervan zie je later in je kopje thee drijven.

In een grote zaal kregen we een theedrink-demonstratie, ceremonie kon je het niet noemen. Iedereen kreeg een glas met daarin ongeveer 1 gram thee en een bodempje water van 85 graden. De thermoskannen hadden we al zien staan. Als het water te heet is wordt de thee geel en bitter leerden we, evenals wanneer je het glas afdekt. Na verloop van tijd werd ons glas met water bijgevuld en konden we proeven, terwijl we van de heilzame werking overtuigd werden. Groene thee is volgens de Chinezen veel gezonder dan zwarte (gefermenteerde, of Engelse) thee. Het is goed voor je spijsvertering, lijn en cholesterolgehalte. Je moet er steeds twee glazen van drinken, bij voorkeur voor het ontbijt. De blaadjes kun je gewoon opeten.

De Chinezen zelf zie je de hele dag thee drinken, ze hebben daar speciale glazen potjes met een dekseltje voor bij zich. Zelfs John, die verder zo verwesterd over kwam, had zo’n flesje in zijn tas.

Een busje thee bleek erg duur, maar je kreeg dan ook echte Drakenbronthee (Longjing) voor je 100 yuan. Een groot gedeelte van de thee van deze plantage wordt door de Chinese regering gebruikt als staatsgeschenk, en vele illustere bezoekers waren ons hier dan ook voorgegaan.

Xi Hu

Terwijl we langs het West-Meer naar de vertrekplaats van onze rondvaartboot liepen zagen verschillende groepsleden nog een paar vrouwen met afgebonden voetjes, wat blijkbaar behoorlijk shockerend was. Ik liep waarschijnlijk teveel naar de grond te kijken: daar had ik net een grote zoetwater-parel gevonden. Naar Chinese begrippen schijnt dit meer met zijn omgeving het mooiste denkbare landschap te zijn. Dat een avondwandeling hier het toppunt van romantiek is bleek volgens de gids ook uit de bankjes: die zijn te breed voor één persoon en te smal voor drie... Het meer ziet er dan ook idyllisch uit, met zijn groene eilanden,

bruggetjes en tempeltjes, maar ik sukkelde eerlijk gezegd bijna in slaap tijdens onze overtocht. Dat was natuurlijk ook mede de schuld van het zonnetje en de zachte banken. Het meer op zich is pas in de 4^e eeuw na Christus ontstaan door het afdammen van een ondiepe rivierbocht.

Qiantang

Na de vaartocht mochten we gebruik maken van wat ongetwijfeld het chicste toilet van stad was: dat in het Shangrila hotel op de oever van het meer. Interessanter was echter de affiche die in de lobby hing: daarop stond een foto van een enorme vloedgolf en de tekst 'Qian Jiang river tide spectacle. A true natural lunar phenomenon. A once in a lifetime experience. Witness the rising tide spectacle only between Oct 01 and Oct 10.' Meer informatie kon je in het business center halen, waar Thijs een kopie van de affiche kreeg. 's Avonds in het hotel zagen we toevallig een Engelstalige nieuwsuitzending, waarin te zien was hoe de rijen stoeltjes al klaargezet werden langs het water. Dit hadden we liever gezien als het Westmeer, zeker toen we nadien lazen dat de vloedgolf, die met springtij als 'tienduizend witte paarden' door de trechtervormige baai van Hangzhou de Qiantang op komt stormen, wel 8 meter hoogte kan bereiken, en daarmee de grootste van de wereld is. Het verschijnsel zou een derde van het jaar te zien zijn, maar het meest spectaculair zijn in het najaar, wanneer vroeger dan ook de verjaardag van de god van de golven (die samenvalt met het Maanfeest) werd gevierd.

Sluis Hangzhou

We konden ons geluk niet op toen we over de sluis reden: er lag net een sleep voor te manoeuvreren die vanuit de Qiantang het Grote Kanaal in wilde schutten(af). Omdat er geen tien scheepjes plus een sleepboot achter elkaar in de sluis pasten werden ze in twee helften verdeeld, die met de hand bij elkaar langs zij getrokken werden. Eerst vanaf de remming, en later vanaf de sluismuur, hadden we een goed zicht op de met verschillende soorten zand geladen scheepjes. Ze leken ons, inclusief de sleepboot, eigendom van een rederij: allemaal in dezelfde kleuren geverfd, grijsblauw met roodbruin, en met opeenvolgende nummers. Ieder schip werd bemand door een echtpaar. De mannen droegen zwemvesten, de vrouwen niet.

Veiligheidshelmen waren er ook aan boord, maar daar hadden ze 'helmstokken' van gemaakt. Op sommige schepen zagen we kippen en honden rondscharrelen en hier en daar lag het dak vol kachelhoutjes. Op een stuurhutdak stond een bijzonder ankerlichtje, meer 'appellation contrôlée' dan 'S.I.-gekeurd'... Die stuurhut was trouwens ook meteen de woonruimte, een kleine 4 bij 4 meter groot. De schepen waren zo'n 5 bij 25 meter en ongeveer 100 ton groot, hoewel dat laatste moeilijk in te schatten is. Ze waren allemaal rijkelijk voorzien van bolders... en van deuken. De meesten hadden wel autobanden op de kop en of de kont, maar omdat ze tijdens het slepen erg kort op elkaar varen, met kruisdraden (touw of staaldraad), zijn deuken waarschijnlijk niet te vermijden. Op ieder voordek stond een kaapstander en lagen een of twee stok-achtige-ankers.

De sluis, in feite een dubbelsluis maar er leek maar een kolk in gebruik, zag er keurig uit, maar hij was dan ook pas in 1987 gebouwd, volgens de geüniformeerde meneer die eens kwam kijken wat al die buitenlanders op zijn sluis kwamen doen. Of zou hij daar inmiddels wel bekend mee zijn? Hij vertelde ook dat de sluis 160 meter lang was en 20 meter breed, maar dan lijkt hij (of de gids) toch de breedte van beide kolken bij elkaar opgeteld te hebben...

Boekhandel

Na het eten, wat deze keer voor het eerst een beetje aan de krappe kant was, besloten we met een groepje terug te lopen naar het hotel. De winkels waren nog laat open, en vanuit de bus

hadden we op de heenweg al een grote boekhandel gezien, de Xinhua bookstore. Daar wilden we eens kijken of ze een boek over bonsai-boompjes en iets over binnenvaart hadden. De belangrijkste afdelingen werden wel in het Engels aangegeven, maar verder konden we alleen op de afbeeldingen voor op de boeken afgaan, en als je boek voor boek uit de kast moet trekken ben je wel even zoet. Dus maar de hulp van een verkoopster ingeroepen. Het woord bonsai werd direct begrepen en ze ging heel behulpzaam bellen. Maar helaas, er bleek niets te zijn, wat later door een rondje langs de plantenboeken bevestigd werd. ‘Ship’ bleek een wat lastiger woord, maar met behulp van de foto van een schip in de sluis op het schermje van de digitale camera werd al een hoop duidelijker. Maar dat leverde jammer genoeg ook niets op. De Chinezen vinden een waterlandschap met schepen en bruggetjes blijkbaar heel schilderachtig, maar niet geschikt om een fotoboek aan te wijden. Echte ‘kijkboeken’ waren er trouwens, behalve op de kunstafdeling, ook niet te koop, in de meeste boeken stonden zelfs helemaal geen afbeeldingen.

Kunst en Curiosa

In de buurt van het hotel, in de Ping Hai Road, stonden we opeens aan het begin van een grote markt, en deze keer eentje naar mijn hart. Al bij de eerste kraampjes bleek dat ze hier veel leukere spulletjes hadden als op de avondmarkt die we in Wuhan bezocht hadden: sieraden, rode geknoopte en ‘jaden’ gelukshangers, maar ook inktpotjes en halfvergane inktkussens, stenen zegelstempels, allerlei soorten theepotten, grote penselen, bronzen munten, verkleurde porseleinen rijstkommetjes, glazen en ‘ivoren’ flesjes, zilverkleurige sigarettenblikjes, bewerkte paneeltjes vol houtworm, ronde brilletjes, fietsbellen, koperen meubelbeslag enzovoort. Doordat verschillende kramen dezelfde spullen verkochten kon je wel raden dat niet alles even echt en oud was, maar het was leuk om tussen deze rommeltjes rond te snuffelen en af te dingen.

Als je iets aanwijst typt de verkoper een bedrag in op zijn rekenmachine. Natuurlijk schud je dan ‘nee’, pakt de rekenmachine en tikt maximaal de helft in. De verkoper kijkt heel moeilijk en laat je dan een bedrag zien wat ongeveer tussen beide getallen in ligt. Dan loop je gedeceerd weg, waarna je het gegarandeerd voor jouw prijs mag kopen! Dat bedrag moet je bij voorkeur wel gepast hebben. Het is niet zo dat je geen of te weinig wisselgeld terugkrijgt, maar vaak proberen ze je eerst nog wat anders aan te smeren om het bedrag vol te maken. Die tactiek kun je natuurlijk zelf ook weer gebruiken als je ergens wel twee exemplaren van wil...

Andere kramen verkochten kleding, tassen, zijden prenten en vlotgeschilderde aquarellen. De rest van de groep waren we al vlug kwijt. Een armbandje, een groen geglazuurd inktpotje met een salamander, een porseleinen stempel die deel uitmaakte van een paar, twee geborduurde zijden tasjes, twee koperen hangsloten, een aquarel met twee vissen en een heleboel ervaringen rijker keerden we terug naar het hotel. Tenminste... was dit nou wel ons hotel? Een glazen draaideur, een portier in een mooi pakje, twee stenen leeuwen, dat klopte allemaal wel, maar de receptie was toch anders dan we ons meenden te herinneren. Maar we hadden inmiddels zoveel hotels gehad die allemaal op elkaar leken en we waren hier ’s middags ook maar net een half uurtje geweest, dus toch de kamersleutel maar eens tevoorschijn gehaald om de naam te controleren en inderdaad, we stonden voor het verkeerde hotel. Het onze bleek nog een paar blokken verder te liggen.

Massage

In de lobby zagen we meteen bekende gezichten: andere groepsleden die naar een massagepraktijk waren geweest. De lokale gids had in de bus zeer enthousiast beschreven wat je daar te wachten stond: ‘eerst worden uw voeten een kwartier in kokend water met kruiden ondergedompeld...’ Toen we nadien tegen John vertelden wat de Duitse gids letterlijk had gezegd viel hij om van het lachen en vertelde het meteen door tegen de buschauffeur. Hij

vond dat de mensen die hierna nog met de gids mee waren gegaan wel heel dapper waren! De massage was hen overigens goed bevallen, behalve hun voeten waren ook hun armen en rug onder handen genomen.

Dinsdag 25 september

Na het ontbijt zijn we even over een dieren- en plantenmarkt gelopen, net achter het hotel, maar op dit vroege tijdstip waren de meeste verkopers nog aan het uitpakken. Er werden ook bonsai-boompjes verkocht, grillige sierstenen die op rotsformaties lijken (suiseki in het Japans) en goudvissen, die in grote emailen schalen rondzwommen.

De bustocht naar Huzhou duurde ruim 2,5 uur, maar we hoefden ons onderweg niet te vervelen. Het landschap was erg mooi, eerst reden we door de heuvels met theeplantages en later door vlakke velden waar rijst en suikerriet verbouwd werd, met op de achtergrond blauwe bergen. Ook passeerden we een dorp waar het langs de weg helemaal volstond met bamboe stoelen en ladders. ‘Oooh!’ riep iedereen, toen we over een kanaal reden dat aan beide zijden zwart van de schepen zag. John zat er hoofdschuddend bij.

Fotograferen viel niet mee: de bus reed ongeveer twee keer zo hard als op de borden werd aangegeven. John vertelde nadien dat we onderweg zo’n 5 keer geflitst waren, maar dat bekeuringen toch niet van de ene stad naar de andere doorgestuurd worden. Doordat de chauffeur, voor het eerst, verkeerd reed misten we een bezoekje aan een parelkwekerij maar daar was niemand rouwig om.

Tai Hu

Tai Hu is met zijn oppervlakte van 2400 km² het grootste binnenmeer van Oost-China. Het is slechts 2 tot 5 meter diep, maar het water is erg schoon, zodat langs de oevers en de eilanden veel viskwekerijen gevestigd zijn en er lotus en waterkastanje verbouwd wordt.

Bij de vertrekplaats van de boot in Huzhou was het een schilderachtige rommel. Het lag er vol halfvergane betonnen en houten zeilschepen en woonboten. Net Schellingwoude, zei iemand. De vaartocht over het Tai meer leek ook op een oversteek van het IJsselmeer, maar dan voor de oorlog: aan de horizon verscheen opeens een grote vloot zeilende vissersschepen. Kregen we toch nog jonken te zien, of in ieder geval schepen die daar met hun hoog oplopende kont sterk aan deden denken.

De vissers leken steeds twee aan twee te werken en na een tijdje hadden we het door: twee schepen trokken samen een net door het water, waarbij hun twee tot vier kleine zeilen zorgden voor de voortbeweging en twee grote zeilen voorkwamen dat ze naar elkaar toe getrokken werden door het net. De op een bijzondere manier doorgestikte vierkante zeilen waren zwart, donkerbruin, grijsblauw en lichtgroen. Het was werkelijk een machtig gezicht.

De ruim 3 uur durende oversteek van Huzhou naar Wuxi was daarnaast een goede gelegenheid om weer eens even bij te komen, bij te praten, bij te schrijven en bij te tanken... Bijslapen was ook verleidelijk op de comfortabele banken, zeker nadat we onze buikjes rondgegeten hadden bij een uitstekende draaiplateau-maaltijd. Je kon onderweg ook nog een massage krijgen.

Op een bepaald moment kruisten we een scheepvaartroute, waarschijnlijk tussen een vaarweg aan de westkant van het meer en het Grote Kanaal, wat met een boog langs de oostzijde van het Tai-meer loopt. De afgeladen scheepjes kregen heel wat water over zich heen want er stond een behoorlijk windje. Veel collega’s huiverden bij het idee met zo’n diep schip met zo’n lage den en alleen afgedekt met een stuk plastic dit meer over te moeten steken. John

vertelde nadien dat we ons vaartochtje zelfs nog bijna mis hadden gelopen omdat er storm afgegeven was. De meeste schepen voeren geladen van west naar oost en leeg terug. Sommigen waren wit van het stof, tapioca of misschien wel... Chinaklei?

Wuxi

Bij aankomst in Wuxi konden we nog wel een uitstapje aan. Daarom reden we langs het hotel om de lokale gids op te halen en vervolgens naar de Li-tuin. Onderweg vertelde de gids dat Wuxi maar een klein provinciestadje was, met slechts 1 miljoen inwoners. Wuxi betekent 'Geen tin meer', een naam die aangeeft dat de tinmijnen hier op een gegeven moment uitgeput raakten. Later bloeide de stad weer op door de aanleg van het Grote Kanaal.

Li Yuan

De Li-tuin bleek ook weer aan het meer te liggen. Aan de overkant van de inham leek een sluis of een hoogwaterdeur te zitten, misschien een verbinding met het Grote Kanaal, maar dat konden we helaas niet goed zien. Deze tuin was heel anders dan die in Shanghai, veel groter, maar ook veel ruimer opgezet. Water speelde de hoofdrol, slechts hier en daar zag je een rotspartij of paviljoen. Deze grillige rotsen zijn afkomstig uit het Tai-meer, waar, als ik het goed begrepen heb, door methaangas holtes in de kalksteen ontstaan. Stenen uit het Tai-meer vind je in heel China. De gids, voor de verandering eens een wat oudere man, met woeste wenkbrauwen, gaf veel historische informatie.

School

Naar aanleiding van vragen uit de bus vertelde hij dat schipper vóór 1949 als het op twee na slechtste beroep werd beschouwd, na soja-molenaar en metaalarbeider. Tegenwoordig zijn alle schepen particulier eigendom, vaak van de schippers zelf. Volgens de gids wonen die niet aan boord, maar hebben ze een huis op de wal. Dat betwijfelden wij toch, maar we konden het de gids vergeven: er zijn ook maar weinig Nederlanders die weten dat de meeste schippers op hun schip wonen. Chinese schipperskinderen gaan overdag naar een 'Kanalschule', maar als hun ouders lange reizen maken wonen ze bij familie aan de wal.

Alle kinderen gaan in China pas op hun 8^e naar de basisschool, die 6 jaar duurt. Dan volgt de middelbare school, afhankelijk van het niveau 3 of 6 jaar. Degenen die daarna naar de universiteit willen moeten eerst een zwaar toelatingsexamen afleggen. De gids in Chongqing had al verteld dat er tegenwoordig ook particuliere universiteiten zijn, waarvoor je alleen maar genoeg geld nodig hebt om toegelaten te worden.

In het hotel bleken we tot ons genoegen een kamer met uitzicht op een kanaal te hebben. We bleven daar ook eten en zijn daarna met een klein groepje nog een blokje omgelopen. Er was nog een groot warenhuis open, maar daar werd alleen kleding verkocht. 's Nachts hoorden we af en toe schepen langs komen. Ze bleken totaal zonder verlichting te varen.

Woensdag 26 september

Ochtendwandeling

We zouden tot half 8 uit mogen slapen, maar bij ons stond de wekker op kwart over 6. We wilden namelijk het kanaal achter hotel wel eens wat beter bekijken. We kwamen eerst langs een groepje schepen die hier op hun sloop leken te wachten. Op de stoep was een groepje oudere dames met tai-chi bezig. Even verderop kwam het kanaal uit op een ander kanaal, wat een stukje verder weer naar het Grote Kanaal leidde, zagen we nadien op de kaart. Omdat die

volledig in het Chinees was konden we ons er eerst niet zo goed op oriënteren, maar je zag wel dat er in Wuxi bijna meer kanalen als wegen zijn.

Vanaf een brug hadden we een schitterend uitzicht op de passerende schepen. We zagen er een met het ruim van achter tot voor vol ballast en daarnaast schepen met zand, met staven ijzer, baksteen en rijst. Ook de achterdekken waren vaak de moeite van het bekijken waard... De mannen zaten aan het roer of aan de helmstok, de vrouwen stonden voorop op de uitkijk (net voorbij de brug zat een haakse bocht, waarin de meesten nogal wegzeilden), met een witte vlag voor het geval er verkeerd gepasseerd moest worden, of met een pikhaak om de waterplanten wat opzij te duwen. Veel rivieren en kanalen in China zijn al volledig dichtgegroeid met waterhyacinten, een uit Zuid-Amerika geïmporteerde soort, die als varkensvoer moest dienen maar die steeds verder woekert.

We trokken zelf ook veel bekijks bij de groepjes kinderen die over de brug naar school liepen, met hun rode sjaaltjes en Mickey-Mousetassen. De school lag in een rustig woonwijkje, waar de mensen op straat in het ochtendzonnetje zaten te eten, te praten of te wassen. Voor bijna alle huizen stonden rode houten emmers met een deksel er op. De gids bevestigde later dat het toiletemmers waren.

Op het ontbijtbuffet stonden onder andere frites, kokosbolletjes, sesambolletjes, gestoomde broodjes, cake, toast, gekookte en gebakken eieren en kunstige rijstpakketjes. In een als een piramide gevouwen (mais?)blad zat een gevuld rijstbolletje. Een zwart touwtje om het blad gaf aan dat er een zoete vulling in zat, een wit touwtje stond voor hartig ontdekten we na verloop van tijd.

Xihui Lu

Er stond weer een tuin op het programma, in het Xihui park. We werden hier vergast op een concert van kleurig geklede artiesten met traditionele instrumenten, die, omdat we een jarige in de groep hadden, als toegift 'Happy Birthday' speelden. Het was er niet druk en de gids verklaarde vaak de achtergrond van poëtische benamingen als 'de droevige steen' (een meesterschaker moest de keizer wel laten winnen). In het park bekeken we verder nog een maquette en een gerestaureerde Gingko-boom, maar inmiddels had ik eigenlijk wel genoeg Chinese tuinen gezien.

Theepotten

Het theepottenmuseum bleek geen historische potten te herbergen, maar een verkooptentoonstelling te zijn van thee-sets die hier in de regio vervaardigd worden. Deze ongeglazuurde, meestal donkerbruine, aardewerk potten hebben allerlei voortreffelijke eigenschappen. Behalve erg mooi zijn ze sterk (Timmer-proef) en sluit de deksel zo goed dat ze blijven drijven. Als je het gaatje in de deksel dicht te drukt tijdens het gieten komt er niets meer uit de tuit. Het nadeel is natuurlijk weer dat ze behoorlijk prijzig zijn. Of je met een echte 'red earthen' kwaliteitspot te maken hebt kun je horen aan het metaalachtige geluid wat de pot maakt als je er met de deksel tegen tikt. Tijdens de demonstratiezaten we op prachtig blauw-witte krukken.

Fast food en zoet

Niemand had vandaag behoefte aan een complete warme maaltijd als lunch, dus gingen we niet naar een restaurant maar naar een winkelstraat. Hier kon je zelf wat te eten zoeken of met de gids mee naar een Kentucky Fried Chicken gaan, waarvan er honderden in China lijken te zitten, zelfs nog meer dan McDonalds. Wij doken een supermarkt in om eens te kijken wat daar allemaal te koop was. Voor de lunch kochten we behalve fruit en yoghurt ook koeken van bladerdeeg, die niet echt lekker waren maar wel zeer vullend.

Koekjes en snoep zijn vaak prachtig verpakt in China, maar niet bepaald milieuvriendelijk. Vaak kom je er na het verwijderen van drie lagen papier en plastic bovendien achter dat je geen snoepje maar een gedroogde pruim hebt gekocht. Wel zo gezond natuurlijk. Andere mensen bleken per ongeluk worstjes gekocht te hebben, in de veronderstelling dat het snoepgoed was.

Omdat het binnenkort (op de 15^e dag van de 8^e maand volgens de maankalender) Maanfeest of Mid-Herfstfeest zou zijn waren overal in de winkels, maar ook in de hotellobby's, prachtige cadeaudozen met 'mooncakes' te koop. Dit zijn een soort dikke gevulde koeken, rond of vierkant, met aan de bovenzijde een bloem of karakters in reliëf. De vulling bestaat uit een zoete pasta van noten, sesam en gedroogde vruchten.

Het grote Kanaal

Het Grote (Keizer) Kanaal of Da Yunhe is het langste kanaal ter wereld en ook een van de oudste. Het bijna 1800 kilometer lange kanaal loopt van Peking naar Hangzhou. Het kanaal, waarvan de eerste delen al in de 5^e eeuw voor Christus zijn gegraven, verbindt in totaal 4 rivierbekkens, waaronder dat van de Gele Rivier en de Yangtze, en een aantal meren. De opzet was een goede verbinding te creëren tussen de drukbevolkte streek rond Peking en het vruchtbare gebied ten zuiden van de Yangtze. Het Grote Kanaal werd in de loop der tijd de belangrijkste transportader van China en bracht de omliggende steden veel welvaart. De komst van de spoorwegen had, zoals overal, tot gevolg dat de vaarweg verwaarloosd werd, maar sinds de Communisten aan het bewind zijn wordt vervoer over water in China weer gewaardeerd en wordt het grote kanaal gerestaureerd en gemoderniseerd, waardoor het hele kanaal uiteindelijk voor schepen van 1000 ton bevaarbaar moet zijn.

Voor een middagdutje hadden we, John uitgezonderd natuurlijk, geen tijd tijdens onze 60 kilometer lange vaartocht van Wuxi naar Suzhou. We kwamen niet eens aan zitten toe, zoveel was er te zien! Op dit gedeelte van het Grote Kanaal is het onvoorstelbaar druk. Altijd zie je minstens 30 schepen rond om je heen, en alles krioelt door elkaar. We zagen schepen geladen met zand, grind, cement, bakstenen, kolen, boomstammen, platen en rollen ijzer, draad, piekijzer, oud ijzer en oud papier (allebei netjes opgestapeld!) rioleringsbuizen, zakken en balen en dan waren veel schepen natuurlijk nog afgedekt met, soms zeer kleurige, dekkleden. Luiken worden in China blijkbaar niet gebruikt. In plaats van roeiboten worden vlotten van piepschuim gebruikt.

We begonnen nu ook verschillende sloopstypes te onderscheiden, van hele kleine sloopjes met een motortje en helmstok op het achterdek tot nieuwe schepen met een machinekamer, grote stuurhut en luxeaandoende roef met glanzende parketvloer, betegeld badkamertje en tv-antenne. Het, overdekte, roefdek achter de stuurhut leek bij de kleine sloopjes zowel als tafel als als bed gebruikt te kunnen worden. Ook zagen we 'Neo-Kemps', met voorop de stuurhut en achter een roef, waarbij de tussenliggende ruimte soms helemaal volgestouwd was, inclusief de gangboorden. Natuurlijk vond iedereen de schepen met een rij liggende motortjes op het achterdek, die steeds met de puts van koelwater voorzien moesten worden, het mooist om te zien, maar van de slepen kon ook niemand genoeg krijgen. Het was dan ook een prachtig gezicht om, vaak met nog andere schepen, tussen twee elkaar tegemoetkomende slepen door te varen. Behalve vrachtschepen zagen we ook houten en betonnen woon- en werksloopjes en een ander passagiersschip.

We vonden het wel vervelend dat onze 'kapitein' zo hard voer, en voortdurend zinloze geluidssignalen gaf. 'De Chinezen varen zoals ze rijden', werd er opgemerkt. Niet alleen viel het door die snelheid niet mee om foto's te nemen, maar we schaamden ons ook af en toe gewoon vreselijk als de golven bij die afgeladen sloopjes over de den sloegen of slepen in de problemen kwamen. Een keer moest er echt flink achteruit gedraaid worden omdat we op een sloop dreigden te botsen. Zijn asociale vaargedrag leverde de kapitein regelmatig woedende

blikken op van de schippersvrouwen op het voordek, maar die boosheid verdween weer snel bij het zien van die 39 zwaaiende en fotograferende bleekneuzen aan boord. Onze collega's gaven ons de indruk vriendelijk en goedlachs te zijn. We zagen hier en daar een kind aan boord en veel sloopshonden.

De oevers stonden van Wuxi tot Suzhou vol industrie, bedrijven en huisjes. Ook zagen we verschillende bunkerstations en werven, soms nog met rieten overkappingen, waar schepen gebouwd, gerepareerd of gezandstraald werden. We passeerden een aantal kleinere zijkanalen en ook nog een rivier, met hoogwatersluizen leek het. De keurige bewegwijzering viel iedereen op: op groene borden werd de afstand tot havens en steden zowel in het Chinees als in het Engels aangegeven. Sommige borden waren hetzelfde als bij ons, andere waren weer heel ongewoon, zoals de hoogspanningsborden.

Vanwege onze snelheid trokken we fikse rollers mee langs de wal, waardoor te zien was dat het kanaal hier niet erg diep was. Geladen schepen lagen dan ook vaak ver af. Wel zagen de oevers er prima uit en was het kanaal erg breed, 'Net het Albertkanaal' vonden sommigen.

Je kunt stellen dat de binnenvaart op het grote Kanaal in China maar een primitief gedoe is, met al die kleine sloopjes en de vaak slechte werkomstandigheden. Wij worden echter een beetje boos als mensen daar denigrerend over doen, misschien omdat van ons vaak hetzelfde wordt gedacht, maar ook omdat we denken dat de Chinese schippers het vergeleken met veel andere Chinezen toch nog helemaal zo slecht niet hebben. Je zult maar tien dagen veertig verende toeristen op sjouw hebben, die allemaal tegelijk van alles willen weten, steeds alles vergeten, moeilijk kunnen beslissen, tonnen bagage bij zich hebben en altijd te laat komen...

Terwijl die rijke toeristen in Suzhou op de bus stonden te wachten werden ze belaagd door opdringerige straatverkopers. Die verkochten wel leuke dingen, zoals rode houten vissen, maar wisten gewoon niet van ophouden. Omdat dit soort situaties volgens John uiteindelijk altijd tot diefstal en bedrog leidt, belde hij de politie. Toen die verscheen kozen alle verkopers het hazenpad.

Het Le Xiang hotel was werkelijk spiksplinternieuw: zelfs de badkamer was smetteloos. In plaats van vloerbedekking lag er een donkere laminaatvloer in de kamers en het meubilair was kersenhoutkleurig. De bedden waren zeker 1,10m breed, een ongekennde luxe voor mensen die normaal een bed van 1,20m moeten délen...

Na het eten maakten we nog een wandeling door de winkelstraat achter het hotel, de eerste voetgangerszone die we deze reis betraden.

Donderdag 27 september

We begonnen de, voor velen laatste, dag met een rondvaart door de schilderachtige stadskanalen van Suzhou in 'narrow boats'. Er was veel activiteit op en rond het water. We zagen schepen laden en lossen, vrouwen die de was deden, een 'Roteb' bootje wat waterplanten verzamelde en een oude man die suikerriet vervoerde. Maar we waren met onze gedachten vooral bij een van de groepsleden, die een ernstig ziek familielid had en graag zo snel als mogelijk naar huis wilde.

De rondvaart eindigde een stukje voorbij de Marco Polo brug. Hiervandaan mochten we een stukje lopen naar de bus, waarbij we een oude man passeerden die lekker op zijn bamboe stoeltje zat. De zijkanalen van die, altijd erg lage, stoeltjes bestaan uit één stuk bamboe, wat in drieën geknikt is en waarin uitsparingen voor de dwarsleggers zijn gemaakt.

Zijdefabriek

Suzhou is een belangrijk zijdecentrum. In een fabriek werd ons het hele proces van zijde maken uit de doeken gedaan. Zijderupsen leven van de blaadjes van de moerbeiboom. Hun cocons bestaan uit een draad van zo'n 1200 meter lengte. In de fabriek worden de cocons eerst gesorteerd.

Cocons met een gaatje zijn niet goed omdat de draad gebroken is, en bij cocons waar twee rupsen in zitten lopen de twee draden door elkaar heen. De afgekeurde cocons zijn echter ook bruikbaar: ze worden opgerekt en uitgetrokken tot ze groot genoeg zijn om als dekbedvulling te dienen. Zijden dekbedden zijn erg licht maar toch warm. Een ander voordeel is dat de vulling niet verschuift en ze dus ook niet doorgestikt hoeven te worden zoals bij dons of katoen.

De goedgekeurde cocons worden eerst gekookt om de lijm los te maken. Hierbij gaat de rups dood en wordt verwijderd. (De gids verzekerde ons dat deze rupsen erg lekker zijn.) Daarna zoeken arbeidsters het begin van de draad op en zetten die op een spoel, waarna de cocon afgewonden wordt. Vervolgens wordt de zijde gesponnen: 8 draden worden 1 draad, die ongeveer een derde van een haar dik is. Hierna wordt de zijde geweven.

In deze demonstratie-fabriek leken vooral dekbedden gemaakt te worden, maar je kon er ook zijden kleding kopen: we werden zelfs vergast op een echte modeshow.

De tuinen van Suzhou

Suzhou staat bekend als de tuinstad van China. In de Ming-tijd waren er wel 200 klassieke tuinen, aangelegd door geleerden en rijke kooplui. Een Chinese tuin is niet bedoeld als een stukje natuur, maar als een kunstwerk. Water, rotspartijen, architectuur en groen worden tot een evenwichtig geheel gecomponeerd, omlijst door een hoge muur. Met behulp van 'speciale effecten' als doorkijkjes (lattenwerk, maandeuren, galerijen) en weerspiegelingen wordt een veel grotere ruimte gesuggereerd. Bijna alle elementen, waartoe ook de dieren behoren, hebben tevens een symbolische betekenis.

We konden echter geen van allen nog veel belangstelling opbrengen voor weer een Chinese tuin, hoewel de Tuin van de Meester van de Visnetten (Wangshi Yuan, uit 1770) een van de beroemdste tuinen van Suzhou is. Interessanter waren de exposities van etsen en aquarellen van scheepjes en bruggetjes in de paviljoens, en de souvenirstalletjes bij de ingang. We kochten er een ijsje wat naar pindakaas smaakte, de rest van onze lunch haalden we tijdens de wandeling naar de bus bij een klein supermarktje, wat hierdoor helemaal zonder broodjes kwam te zitten.

Daarna gingen we, zucht, naar de Tuin van de Nederige Beambte (Zhuozheng Yuan). We reden door een straat met aan beide zijden platanen die zo breeduit groeiden dat de bus alleen maar in het midden van de weg kon rijden. Achter de huizen langs liep een kanaaltje, en er lagen zoveel schepen te wachten dat er haast wel een sluisje in de buurt moest zijn, maar wij moesten helaas nog een eind doorrijden voor de nederige beambte. Hier was ook nog wel een kanaal, maar je kon er niet langs het water lopen.

Deze tuin was heel ruim opgezet en viel bij de meesten toch wel in de smaak. Waarschijnlijk was hij nog veel mooier toen de lotussen in bloei stonden, maar het vrouwtje dat verwelkte lotusbladeren verzamelde met haar bootje was ook een pláátje, evenals de tuinman die de bloemetjes op een vlot water gaf.

File

Omdat de gids gezegd had dat degene die te laat zou komen een liedje moest zingen waren we allemaal ruim op tijd terug bij de bus. Maar we dreigden toch nog te laat op onze volgende

plaats van bestemming te arriveren: bij de oprit van de tolweg kwamen we in een file terecht. Dat was in eerste instantie niet zo'n probleem, omdat de Chinezen gewoon een baan van het tegemoetkomend verkeer inpikken en tot filestrook bombarderen, maar toen het verkeer daar ook vastliep zaten we opeens 'shocking klem' tussen de tegenliggers. De chauffeur zag het een kwartiertje aan, maar toen het verkeer op de banen naast ons weer ging rijden stapte hij uit en wist met veel moeite een aantal vrachtwagenchauffeurs te bewegen wat in te schikken, zodat we er net tussendoor konden.

Vanaf de autoweg ving ik nog net een glimp op van een lange boogbrug, waarschijnlijk de uit 1816 daterende, 316 meter lange brug met 53 bogen die ik in een boek had gezien. We reden een heel stuk in zuidelijke richting langs het Grote Kanaal, waar het een drukte van belang was. Dat gold ook voor de autoweg, waar we al snel weer tussen de vrachtwagens in de file zaten. 'Vervoer over water, de juiste weg', hoorde je dan ook herhaaldelijk. De file werd deels veroorzaakt door wegwerkzaamheden: rechts van ons werd er een baan bij gelegd. Die bestond alleen nog maar uit gravel en was zo'n 30 centimeter hoger dan de baan waarop we reden, maar dat was voor veel automobilisten geen belemmering om daar over te gaan rijden. Na kort overleg met de gids dook onze chauffeur ook die baan op; we hadden niet anders van hem verwacht. Alleen leek de winst van korte duur: voor ons doemde een rij hekken op, waarschijnlijk bedoeld om de wegwerkers te beschermen. Maar ook dat bleek geen probleem: de gids stapte gewoon even uit om een hek opzij te zetten. Dat er in de stofwolken nog een tegenligger opdook mocht de pret niet drukken. Het was de meest opwindende busrit van mijn leven!

Tongli

Volgens de reisbeschrijving zouden we naar de waterstad Zhouzhuang gaan, het Chinese Venetië, maar wij gingen naar Tongli. Ook hier was echter geen gebrek aan 'gondels', ronde bruggetjes, en schilderachtige scheepjes, huisjes en mensen. Het hele dorp was met het oog op de nationale feestdag ook nog eens extra opgepoetst en versierd. Tijdens onze rondvaart begon het te regenen, zodat we toch nog een keer gebruik konden maken van onze 'emergency ponchos' die we al twee weken lang iedere dag voor niets meegenomen hadden. Alleen waren we al behoorlijk nat voor we ontdekten hoe je deze veredelde vuilniszakken aan moest trekken!

Afscheid

De bus reed dwars door een merengebied, waar vis, eenden en rijst geweekt werden terug naar Shanghai. Het was een mooie route en de lage rieten schuren wekten het verlangen op meer van het Chinese platteland te zien, maar daar was het nu te laat voor: morgen zou het grootste deel van de groep al weer naar huis vliegen. Tijdens de rit blikte een van de groepsleden in een komisch gedicht terug op de reis, een ander hield een afscheidsrede voor John, die hier zeer geroerd door was, en de chauffeur. Sommige groepsleden hadden vaak moeite om John te verstaan, en in zijn enthousiasme sprak hij de 'r' nogal eens als een 'l' uit, maar iedereen was het erover eens dat hij goed voor ons en onze bagage gezorgd had. "Six o'clock wake-up call, six thirty luggage out, seven o'clock 'blackvest', seven thirty luggage check in the lobby !!!", we zullen het niet gauw meer vergeten.

Na het diner was het tijd om afscheid te nemen van de andere groepsleden: 5 mensen zouden nog een week doorreizen richting Canton, Guilin en Honkong, 9 mensen (waaronder wij) kregen een extra, vrije, dag in Shanghai omdat het vliegtuig volgeboekt was en de rest ging, via Peking, terug naar Amsterdam.

Vrijdag 28 september

Om te voorkomen dat de 9 ‘achterblijvers’ elkaar meteen helemaal uit het oog zouden verliezen hadden we om half 9 afgesproken aan de ontbijttafel. Voor het eerst was er tijd om na te tafelen en toen de ober een kan koffie op onze tafel zette werd het nog gezelliger. Bij het verlaten van de eetzaal zagen we dat er een rek met gloeiende houtskool in een grote pot werd gezet. Dat wekte natuurlijk onze nieuwsgierigheid op: de pot bleek vol kleine pannetjes soep te staan, die zo de hele dag lekker stonden te trekken. In de lobby lieten we onze kamersleutels updaten, maakten een afspraak voor het diner en bestelden taxi’s voor de volgende morgen. Daarna trok ieder zijn eigen plan, sommigen wilden een lange rondvaart op de Huangpu gaan maken, anderen wilden graag een ziekenhuis bezoeken en wij gingen winkelen.

Nanjing Road

Op de kaart hadden we gezien dat er een metroverbinding was tussen het station, net achter het hotel, en Nanjing Road, de langste winkelstraat van China. De metro wees zichzelf uit, die is overal ter wereld hetzelfde (“Net Parijs of Rotterdam” graptten we, “je bent de enige blanke”...), maar we waren toch wel blij dat alle haltes ook in het Engels aangegeven werden. Twee weken lang heb je alleen maar achter de gids aan hoeven te lopen en nu moet je het opeens allemaal zelf uitzoeken, dat is toch wel even wennen. De metro zag er overigens keurig uit, wat waarschijnlijk ook kwam doordat de kaartjes bij het verlaten van het station ‘ingeslikt’ worden voor hergebruik.

Op Nanjing Road bezochten we een boekhandel, een porseleinwinkel en een delicatessenwarenhuis waar je ondermeer hertengeweien, elfenbankjes en als insecten op rood fluweel gespelde ginsengwortels in mooie geschenkdozen kon kopen, maar toen hadden we het hier wel gezien: alles was behoorlijk prijzig en westers.

Chenghuang Miao

Dus namen een taxi naar de oude Chinese wijk, waar we vorige keer maar zo kort rond hadden kunnen snuffelen. Maar op je gemakje de souvenirwinkels bekijken was er niet bij: zo gauw je langer als een seconde naar hun waren keek kwamen de verkopers al naar buiten om je van alles en nog wat, wat je toch niet wilde hebben (“hello, hello, watch, watch”) aan te prijzen. Dus kochten we ook niets. Op een gegeven moment, wat verder ten Westen van de Yu Yuan, werden de spulletjes echter mooier en de verkopers bleven relaxed in hun stoeltjes hangen: we kwamen in de antiekbuurt van Shanghai. Op ons gemakje konden we de oude en nieuwe boeddhakoppen, paneeltjes, sieraden, flesjes en telramen bekijken. Veel voorwerpen zouden uit Tibet afkomstig zijn. Aan het eind van de straat bezochten we nog een grote overdekte rommel en antiekmarkt en keerden toen weer terug naar het bruisende centrum.

Daar aten we heerlijk in een zelfbedieningsrestaurant, waarvan het interieur eruitzag als een doorsnee fastfood, maar het eten werkelijk een lust voor het oog was de gerechten waren verpakt in bladeren en houten emmertjes of werden opgediend in bamboe schalen of gietijzeren pannetjes. Door de ramen kon je in de keuken kijken, waar een kok noedels zat te vullen.

Toen het een beetje grijs begon te worden struinden we nog wat rond door de markthallen aan de noordoostkant van de Yu-tuin, waar behalve lampionnen en andere decoraties meer ‘dagelijkse’ gebruiksvoorwerpen verkocht werden. Bij een straatkunstenaar lieten we namen van onze neefjes en nicht in kleurige dieren- en plantenfiguren vereeuwigen, waarbij we ons op onze laatste dag in China toch nog te pakken lieten nemen: de schilder had 10 yuan gezegd, wat later per letter bleek te zijn. Gelukkig zijn korte namen in de mode... Tenslotte

namen we de metro terug naar het hotel om onze aankopen te dumpen en gingen toen te voet richting Suzhou Creek. Achteraf hadden we meteen 's morgens een fiets moeten huren.

Suzhou Creek

De Suzhou Creek, die bij de Bund uitmondt in de Huangpu, liep vlak langs het hotel. Omdat daar door de bebouwing weinig van het water te zien was liepen we nog een eind in noordelijke richting. Op de kaart stond een splitsing en volgens ons zou daar best wel eens een sluisje kunnen zitten, met het oog op het tij in de Suzhou Creek. Misschien was er ooit een scheepvaartsluis geweest, maar nu was er alleen nog maar een nieuwe spuisluis en werd het kanaal erachter bedekt door nieuwe spoor- en metrolijnen. Het hele gebied was trouwens nieuw, de wegen stonden niet eens op de plattegrond die we in het hotel gekocht hadden. Alles was groot, breed en kaal. We werden nieuwsgierig aangestaard door de voorbijgangers: toeristen zag je hier echt niet meer, niet eens taxi's. Opgaan in de massa was er niet meer bij.

Toen we een brug overstaken bleek die aan de andere kant afgezet voor werkzaamheden. Net als de andere voetgangers wilden we al over de leuning van de brug langs het hek klimmen toen we door een van de arbeiders geroepen werden. Hij nam ons mee naar een hokje aan de rad van het hek, zette een stuk of zes gasflessen opzij en maakte zo een deurtje vrij waarlangs we weer op straat kwamen. Xie-xie! Op zoveel behulpzaamheid hoef je als buitenlander in Nederland niet te rekenen.

Na een stuk door een wat duistere buurt gelopen te hebben (het begon inmiddels ook een beetje donker te worden) kwamen we weer bij het water, net op een plek waar een groot aantal schepen met afgebroken stuurhut voor een brug lag te wachten. Toen er een klein bootje toeterend langs was gekomen maakten de eerste waaghalzen los, om vervolgens door de lage, ronde brug heen te dweilen die ook nog eens in een scherpe bocht lag. Brrr. Net over de brug stonden we weer bij het hotel.

Toen we na het diner nog even met z'n negenen koffie zaten drinken op de kamer van de 'Big Brothers', die nog een huishoudelijk karweitje hadden voor een van de dames, belde John om te zeggen dat hij de volgende ochtend om 6 uur met een busje bij het hotel zou zijn om ons naar het vliegveld te brengen. Dat vonden we wel heel erg netjes, vooral omdat hij inmiddels met een volgende groep op stap was.

Zaterdag 29 september

Terugreis

Omdat we te vroeg weg moesten om van het ontbijtbuffet gebruik te kunnen maken, kregen we bij de receptie van het hotel allemaal een ontbijtpakketje mee: een flesje water en twee 'hamburgerbakjes' met verschillende soorten broodjes en een gekookt ei. Het was maar goed dat John erbij was, want het scheen nogal wat voeten in de aarde te hebben om de juiste gate voor onze vlucht naar Guangzhou (Kanton) te vinden. Door weer als groep in te checken zaten we bij elkaar in de buurt en werd het gewicht van de bagage gemiddeld.

In Guangzhou hadden we ruim drie uur de tijd om over te stappen in het vliegtuig naar Bangkok. In de aankomsthal voor binnenlandse vluchten waren allerlei heerlijkheden te koop, zoals grote roze vruchten en gedroogde vissen, in de internationale vertrekhal was het aanbod heel wat minder. Nadat we onze luchthavenbelasting hadden betaald (je koopt een kaartje bij een loket, waar bij het inchecken een stukje afgescheurd wordt) en een zitphaats 'gekocht' hadden bij een cafeetje konden we onze laatste yuans uitgeven in een supermarkt. Behalve thee, nootjes en snoep werden hier ook gedroogde zeepaardjes verkocht: je zult onderweg maar zonder komen te zitten!

Ook Thailand bleek al vanuit de lucht een waterland te zijn. In Bangkok moesten we ruim zes uur wachten. Omdat we geen zin hadden om al die tijd met onze bagage rond te sjouwen maar eens nagevraagd hoe dat normaal gesproken ging met overstappen. Een vriendelijke dame legde in perfect Engels uit dat we onze bagage niet van de band moesten halen, waardoor die uiteindelijk in het depot terecht zou komen. Vervolgens moesten we bij de KLM (waarmee we terug zouden vliegen) balie de bagagenummers afgeven en zou men er daar voor zorgen dat onze koffers in het vliegtuig naar Schiphol terecht zouden komen. Sommige groepsleden waren er niet zo gelukkig mee hun complete garderobe aan de zorgen van het Thaise luchthavenpersoneel te moeten toevertrouwen, maar het voordeel hiervan was ook dat we niet twee keer langs de douane enzovoort moesten en geen luchthavenbelasting hoefden te betalen.

In de hal waren genoeg souvenirwinkels en restaurants, zodat we ons niet hoefden te vervelen. Bij een boekhandel zagen we al direct verschillende boeken over de Thaise rivieren en andere mooie fotoboeken over Thailand, dat hadden we wel gemist in China. Na het eten bleek de KLM-medewerker aanwezig, en alles werd keurig voor ons geregeld. Omdat een van de groepsleden met een stok liep mochten we als eersten het vliegtuig in. Terwijl we op de andere passagiers zaten te wachten lazen we tot onze verrassing in de krant dat de KLM gedreigd had te stoppen met vliegen. Hè toch, hadden we misschien nog langer in China mogen blijven!

Hoewel we deze keer heel wat meer kilometers moesten afleggen vloog de reis toch om. Tot ieders verbazing bleek je in de smalle economy-seats beter te kunnen slapen dan in de business-class. Natuurlijk werden we wel regelmatig wakker (een slaperige blik op de monitor wees uit dat we net tussen Teheran en Bagdad door vlogen: nog niets loos dus), maar we kwamen de volgende ochtend toch redelijk fris aan op Schiphol.

Al met al was deze reis een perfecte kennismaking met een fascinerend land. Alles was prima georganiseerd en verzorgd, waardoor we in korte tijd ontzettend veel gezien hebben. Maar we zijn zeker van plan om nog eens terug te gaan om de kanalen, kunstwerken en collega's wat grondiger te bekijken, want de binnenvaart in China heeft onze stoutste verwachtingen overtroffen.

Annemarie 21-10-2001